

Alijeteti i alteriteti u govoru Marića

Miletić, Nataša

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:138805>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Nataša Miletić

ALIJETETI I ALTERITETI U GOVORU MARIĆA
(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2016.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Nataša Miletić

Matični broj: 0103056262

ALIJETETI I ALTERITETI U GOVORU MARIĆA
ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentorica: dr. sc. Ivana Nežić

Rijeka, 12. rujna 2016.

Sadržaj

1.	Uvod	1
1.1.	Metodologija istraživanja.....	2
1.2.	Marići nekad i sad	3
1.3.	Dosadašnja istraživanja govora Labinštine.....	5
2.	Alijeteti i alteriteti u govoru Marića.....	9
2.1.	Razlikovni kriteriji u dijalektologiji.....	9
2.2.	Općečakavske jezične značajke najvišega razlikovnoga ranga	11
2.2.1.	Zamjenica čà/cà	11
2.2.2.	Čakavska tendencija jake vokalnosti	12
2.2.2.1.	Čakavska nepreventivna vokalizacija slaboga poluglasa	12
2.2.2.2.	Prijedlog *kьdě	13
2.2.2.3.	Odras prijedloga vð.....	14
2.2.2.4.	Ostali primjeri čakavske nepreventivne vokalizacije „slaboga“ poluglasa.....	14
2.2.3.	Povećan broj samoglasničkih fonema.....	15
2.2.4.	Primjeri refleksa fonema /ę/ kao /a/ iza palatala.....	16
2.2.5.	Dosljedni ekavski refleks jata	16
2.2.6.	Akcentuacija: stariji dvoakcenatski sustav	18
2.2.7.	Pojave u konsonantizmu	22
2.2.7.1.	Čakavizam.....	22
2.2.7.2.	Slabljenja šumnika na dočetu zatvorena sloga	23
2.2.7.3.	Redukcija dočetnoga slogovnoga /l/	24

2.2.7.4.	Prijelaz /d'/ u /j/ i nepostojanje skupine /žž'/	25
2.3.	Čakavske jezične značajke nižega razlikovnog hierarhijskoga ranga .	26
2.3.1.	Rotacizam u prezentnoj osnovi glagola <i>moći</i> (<i>moren</i>).....	26
2.3.2.	Stara konsonantska skupina čr	26
2.3.3.	Konsonantske skupine šk, šp, št u primljenica	26
2.3.4.	Fonetska neutralizacija /m/ > /n/ na početku relacijskoga morfema	27
2.3.5.	Redukcija v na početku suglasničke skupine.....	27
2.3.6.	Izjednačenje prijedloga iz i s > z.....	28
2.3.7.	Zatvaranje kratkoga o pred akcentom.....	29
2.3.8.	Redukcija sonanta v pred slogotvornim r ili sonantom r.....	29
2.3.9.	Ikavski odraz jata	29
2.3.10.	Odraz prijedloga vđ kao u.....	30
2.3.11.	Neizmijenjeno dočetno slogovno /l/	30
3.	Zaključak	31
4.	Sažetak.....	34
5.	Literatura	35
6.	Prilozi	38
6.1.	Transkripcija ogleda govora Marića	38
6.2.	Dijalektološka karta	44

KOVA

*Hronila je noneta,
oca, borbeta
i puno susedah.*

*Žukak je to kruh bi,
drugega ni bilo,
a jes se moralo.*

*Otac ni ote da se mi deca
pod zemljo kalomo.
mestijer se vadite,
gono nan je,
oš delat va kove joko teško je.*

*Poslušali smo ga
i nošli laglji kruh,
a pod zemljo so se
ljudi dalje kalivali,
kopali so napred
i jali žuhki kruh.*

*A sada vero nic ni va našen Labine,
sparilo je se - kova zaprta
osto je samo šoht,
zapušćen i rijof.*

*Starci vajer koko kampanil
i ceka tužan ca će bit
s njin!*

Pjerina Verbanac

1. Uvod

Za potrebe izbornoga kolegija *Dijalektologija hrvatskoga jezika: terenska istraživanja* za dijalektološko istraživanje odabran je mjesni govor sela Marići na Labinštini te je napravljen zvučni zapis ogleđa govora koji je poslužio kao dobra podloga daljnjem istraživanju. Proširivanjem seminarskoga rada i izdvajanjem iz spomenutoga zapisa govora alijeteta i alteriteta krenulo se prema oblikovanju završnoga rada iz područja dijalektologije.

U recentno vrijeme opsežnim se istraživanjem¹ labinskih ekavskih čakavskih govora bavila Silvana Vranić u monografiji *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*, a kasnije i Ivana Nežić u doktorskoj disertaciji *Fonologija i morfologija čakavskih ekavskih govora Labinštine*. Autorice su, koristeći isti korpus istraživanja prema popisu naseljenih mjesta na Labinštini u knjizi Jurja Hrženjaka *Društvena struktura naselja u SR Hrvatskoj* (1983), ekavsku čakavštinu potvrdile u ukupno 65 naselja Labinštine. Među ostalim, čakavsku ekavicu potvrdile su i u govoru Marića, odnosno Frančića. Upravo će taj mjesni govor biti predmetom istraživanja ovoga završnoga rada.

Nakon uvodnih napomena i predstavljanja Marića kroz dosadašnja povijesna i dijalektološka istraživanja, u središnjem dijelu rada izdvojit će se, na fonološkoj razini, alijeteti i alteriteti spomenutoga mjesnoga govora. Na kraju rada prilaže se transkripcija ogleđa govora i dijalektološka karta koja grafički prikazuje klasifikaciju čakavskih ekavskih govora Labinštine, a na kojoj su posebno označeni Marići.²

---

¹ Detaljnije će o dosadašnjim istraživanjima govora Marića biti riječ poglavlju 1.3. ovoga rada.

² Pod sintagmom *govori Labinštine* dalje će se u ovom radu smatrati isključivo labinski ekavski čakavski govori čijim su se istraživanjem u posljednjih 20 godina bavile autorice Vranić i Nežić (usp. Vranić 2005: 39 i Nežić 2013: 7-9).

1.1. Metodologija istraživanja

Na početku 2016. godine, sredinom siječnja, pristupilo se konkretnom istraživanju, odnosno snimanju oglada govora Marića. Diktafonom je snimljen monolog izvorne govornice Rine Miletić, rođene 20. listopada 1939. godine, te je napravljen zvučni zapis u trajanju od 25 minuta. Sredinom svibnja 2016. krenulo se s transkripcijom navedenoga zvučnog zapisa: tekst je zapisivan i akcentuiran. Za potrebe završnoga rada transkribirano je 18 minuta govora, iz kojega je kasnije bilo moguće izdvojiti veći broj alijeteta i alteriteta spomenutoga čakavskoga ekavskoga govora.

Ranije se obično smatralo da je idealni govornik žena starije životne dobi, bez većega formalnog obrazovanja, koja nije dulje boravila izvan svoga mjesta i čiji je bračni partner iz istoga mjesta (Nežić 2013: 9). U velikoj mjeri obavjesnica odgovara ovome opisu idealnoga govornika. Naime, Rina Miletić živi u Marićima od rođenja, nikada nije mijenjala prebivalište, a osnovnu je školu pohađala u susjednom Svetom Martinu. Kako sama kaže, školu nije završila zbog velike neimaštine, ali je to nije spriječilo da se kasnije zaposli u tvornici u Labinu. Gdje je sve vršila službu, doznajemo i iz samoga oglada govora. Bez napora i suzdržavanja odgovarala je na sva postavljena pitanja, a neke je teme i sama inicirala. Govorni aparat je dobar; ispitanica nema govornih ni slušnih poteškoća, što je doprinijelo lakšem zapisivanju i akcentuaciji snimljenoga govora.

Temeljna je metoda u prikupljanju materijala za ovaj rad bilo ciljano ispitivanje Rine Miletić, ali su se u obzir uzeli i podaci iz dostupne literature. Pojedine alijetetne i alteritetne značajke nisu bile potvrđene u 18 minuta govora ispitanice. Zbog želje za što potpunijim popisom tih jezičnih značajki, naknadno se pristupilo usmjerenom ispitivanju kako bi se dobili primjeri koji su nedostajali.

1.2. Marići nekad i sad

Marići pripadaju općini Sveta Nedelja čije današnje područje povijesno i geografski pripada zaleđu grada Labina, odnosno širem prostoru Labinštine. Prema prvim podacima popisa stanovništva iz 2011. godine Marići broje 57 stanovnika, dok je 2001. godine naselje imalo 72 stanovnika.³

Najraniju naseljenost ovoga područja odredile su u brončanome dobu naseobine iliro-keltskih plemena, a godine 177. pr. Kr. konačnom prevlašću Rimljana u Istri rijeka Raša postaje granica između Liburnije i rimske Histrije.

Razvoj naselja u zaleđu Labina, a nad kanjonom Raše, vezan je uz ranosrednjovjekovni posjed akvilejskih patrijarha na ovom području, odnosno kasnije njemačkih plemića. Jačanjem feudalizma u to se vrijeme smanjuje autonomija gradskih komuna, koje tijekom 9. i 10. st. dolaze u posjed različitih njemačkih plemićkih obitelji. Nakon pada Akvileje 1420. godine Labin i Plomin dospijevaju pod mletačku upravu. U to vrijeme nastaju nove župe u manjim naseljima labinskog zaleđa kao što su Sveta Nedjelja i Sveti Martin.

Značajniji razvitak cijelo područje doživljava početkom 19. stoljeća kada cijela Istra nakon propasti Venecije dolazi pod kratkotrajnu francusku, a zatim austrijsku upravu pod kojom ostaje sve do Prvog svjetskog rata. To je vrijeme početaka rudarenja koje će obilježiti razvitak šireg područja kroz cijelo 19. i veći dio 20. stoljeća. Na području današnje općine Sveta Nedelja otvara se okno u Štrmcu, uz koje nastaje i malo rudarsko naselje.⁴

Klimatski uvjeti na području općine Sveta Nedelja karakteristični su za prijelazni tip klime, od kontinentalne prema sredozemnoj, kao sastavnog dijela Labinštine. Prema Köppenovoj klasifikaciji to je „Cfsax“ tip klime račvastih obilježja. Ljeta su vruća i suha s mjesečnom temperaturom najtoplijeg mjeseca iznad 22 °C.⁵

³ Preuzeto s http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2011/SI-1441.pdf, 10.8.2016.

⁴ Preuzeto s <http://www.sv-nedelja.hr/hrv/default.asp?m=2>, 17.8.2016.

⁵ Preuzeto s <http://www.lokalnahravska.hr/naselja.php?p=1444>, 22.8.2016.

Najjača gospodarska djelatnost na području općine Sveta Nedelja vezana je za industrijsku zonu „Dubrova“ i to u obliku korištenja tzv. čiste industrije, dok se u manjem obimu danas na ostalom području općine javljaju gospodarski subjekti kao mala poduzeća vezani svojom djelatnošću uglavnom za sekundarne i tercijarne djelatnosti. Iako su osnovne gospodarske djelatnosti od nastanka mjesta bile poljoprivreda i stočarstvo, cijela se općina Sveta Nedjelja u zadnjim godinama razvija kao turistička, obrtnička i trgovačka destinacija. Evidentan je problem neadekvatne iskorištenosti turističkog značaja, kao i spori razvoj poljoprivrednih i turističkih kapaciteta te kapaciteta servisnih i uslužnih djelatnosti.⁶

---

⁶ Preuzeto s <http://www.sv-nedelja.hr/hrv/default.asp?m=23>, 28.8.2016.

1.3. Dosadašnja istraživanja govora Labinštine

Govori Labinštine⁷, u koje se ubraja i govor Marića, jedna su od četiriju skupina središnjega istarskog poddijalekta ekavskoga čakavskog dijalekta (Vranić 2005: 325) koja je predmetom dijalektoloških istraživanja već cijelo jedno stoljeće.

Već godine 1912. Aleksandar Belić u *Izveštaju Državnom Savetu o pribiranju dijalektološke građe, potpomognutom sredstvima iz „Velimirijanuma“* boraveći u Svetoj Nedelji piše o bogatijem vokalizmu nego što je to u drugih čakavskih govora, a za govore južno od Labina tvrdi da se poslije diftongacije labijalnih vokala vrši „delabijalizacija tako da se dobijaju različne veze glasova“ (Belić 1912: 237). Belić srednjeistarske govore dijeli u tri različite skupine⁸ uzimajući u obzir razvoj stražnjeg nazala. Za ovaj su rad posebno važni govori treće skupine, koji samo u pojedinim primjerima imaju zamjenu $q > o$ (poput *golob*, *posoda*), a u svim ostalim primjerima i dugo i kratko q daje u . Ta se skupina dalje dijeli na dva tipa: svetonedeljski ekavski i svetoivanjski ikavsko-ekavski tip. Za govore prvog tipa, kojima bi prema geografskom položaju pripadao i govor Marića, karakterističan je ekavski refleks jata i sličnosti sa sjeveroistočnim istarskim (u akcenatskim i glasovnim osobinama) i sa sjevernocreskim govorima (u izgovoru frikativnih suglasnika i sibilanata te u izgovoru akcenata).⁹

Rasprava Josipa Ribarića *Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri*, napisana oko 1914., a objavljena tek 1940., ne spominje izravno labinske govore, ali govori o njima kao pretežno ili posve potalijančanim.¹⁰ Sjevernočakavski dijalekt središnje Istre karakterizira kao pretežno ekavski dijalekt čiju bi akcentuaciju još trebalo pobliže istražiti, ali u kojoj svakako nema kvantitetske dužine iza naglašenoga sloga (Ribarić 2002: 45).

⁷ V. bilješku br. 2.

⁸ Podrobnije o skupinama i tipovima u Belić: 1912: 238-242.

⁹ Usp. Belić 1912: 241-242, Nežić 2013: 16-17.

¹⁰ Usp. Ribarić 2002: 45, Nežić 2013: 18.

Radovi poljskoga slavista Miecysława Małeckog bitni su ponajprije zbog istraživanja čakavizma (na cjelokupnom čakavskom teritoriju), čije podrijetlo pokušava objasniti. U raspravi *Cakawizm z uwzględnieniem zjawisk podobnych* rasprostranjenost čakavizma u Istri predstavlja kroz četiri zone: istočnu obalu Istre, središnju Istru, zapadnu obalu Istre te sjevernu Istru (Małecki 2007: 36). Među labinskim govorima izrijekom se spominju Plomin, Labin, Vozili, Donji Rabac, Gornji Rabac, zaselak Vičani na Ripendi i Kranjsko Selo (Nežić 2013: 19), a čakavizam je zabilježen samo u Donjem i Gornjem Rapcu, Plominu i okolici te u Vinežu. Važno je naglasiti da autor prepoznaje i ističe dva tipa čakavizma; u prvome stanovništvo zamjenjuje *š, ž, č* sa *ş, z, c*, dok u drugome „miješa suglasnike *š, ž, č* i *c, z, s*, ali na način u kojem nisam mogao pronaći neki sustav“ (Małecki 2007: 38). Nekoliko godina kasnije (1935) Małecki u *Jadranskom kalendaru* objavljuje članak *Slavenski govori u Istri* gdje tvrdi da „najinteresantniji tip čakavskih govora predstavljaju središnji dijalekti u okolini Boljuna, Labina, Pazina i Žminja“ (Małecki 2002:160) u kojima se javlja labijalizacija i diftongacija dugih vokala *a, e, o* i neobičan razvoj nazalnoga *q* u *o*.¹¹

Istraživanjem za rad *Realizacija finalnoga slogovnoga /l/ u govorima čakavskoga narječja* (1997) Silvane Vranić obuhvaćeni su i labinski mjesni govori Nedeščine, Malih Golja, Sv. Martina, Paradiža, Ružića, Županića, Kraj Drage, Plomina, Vozilića, Labina, Gondulića, Brovinja, Skvaranske, Cerovice, Ravnih, Drenja, Crnih i Sv. Marine. Iako se izrijekom ne spominje selo Marići¹², i za govor toga mjesta karakteristična je redukcija završnoga *l* (*-l > ø*) u kategoriji glagolskoga pridjeva radnoga u jednini m. r., dok u finalnom slogu osnova imenica, pridjeva, priloga i prijedloga te u medijalnom slogu osnova

¹¹ Usp. s Nežić 2013: 20-21.

¹² Silvana Vranić potvrdila je alijetetu pojavu *-l > ø* u kategoriji glagolskoga pridjeva radnoga u jednini m. r. u Nedeščini, Malim Turinima, Goljima, Sv. Martinu, Paradižu, Ružićima, Županićima i Kraju Drage (v. Vranić 1997: 285).

imenica, pridjeva, priloga i glagola završno *l* ostaje neizmijenjeno (Vranić 1997: 283-285).

Autorica Silvana Vranić još je važnija zbog monografije *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi* u kojoj je na temelju rezultata svojih istraživanja (ali ne zaboravljajući istraživanja prethodnika) ekavsku čakavštinu potvrdila u ukupno 65 naselja Labinštine.¹³ Radi se o sljedećim mjestima: Zagorje, Plomin, Plomin Luka, Vozilići, Ripenda Kosi, Ripenda Vrbanci, Ripenda Kras, Nedeščina i okolna mjesta (Juražini, Ržišće, Strmac, Stepčići, Vrećari, Santalezi, Cere, Markoči, Martinski), Kraj Draga, Ružići, Županići, Paradiž, Frančići, Veli Turini, Mali Turini, Kunj, Mali Golji, Veli Golji, Snašići, Marići, Marceljani, Vinež, Vicani, Barbići, Breg, Letajac, Raša, Topid, Kapelica, Labin, Presika, Rogočana, Rabac, Gornji Rabac, Gondolić, Kranjci, Bartići, Duga Luka, Marina, Crni, Drenje, Brgod, Krapan, Gora Glušići, Polje, Trget, Trgetari, Stanišovi, Ravni, Brovinje, Skitača, Skvaranska, Koromačno, Diminići, Viškovići i Salakovci (Vranić 2005: 38-39).¹⁴

Doktorska disertacija Sanje Zubčić *Akcentatski tipovi imenica i glagola u sjeverozapadnim čakavskim govorima (sinkronijski i dijakronijski aspekt)* donosi rezultate o zastupljenosti akcentatskih tipova imenica i glagola u sjeverozapadnim čakavskim govorima. Autorica kasnije labinske govore karakterizira kao najinovativnije prema broju ovjerenih akcentatskih podtipova imenica (Zubčić 2006: 345), a bilježi i 12 akcentatskih podtipova i podpodtipova glagola u svim proučavanim labinskim govorima.¹⁵

Ivana Nežić u doktorskoj disertaciji *Fonologija i morfologija čakavskih ekavskih govora Labinštine*, osim što je utvrdila preciznu stratifikaciju

---

¹³ V. Vranić 2005:37-39.

¹⁴ Taj je popis labinskih punktova bio polazištem za određivanje područja koje će biti zahvaćeno i istraživanjem Ivane Nežić 2013. godine. Autorica je izuzela samo nekoliko punktova zbog njihove nenaseljenosti: Gora Glušići, Polje i Krapan, a uključila neke punktove koji su ostali izvan popisa naseljenih mjesta u Republici Hrvatskoj (Nežić 2013: 9).

¹⁵ Govore Plomina, Vozilića, Nedeščine, Labina, Malih Golja i Gornjega Rapca autorica je sama istražila, a prema dostupnoj je literaturi toj skupini pribrojila još tridesetak labinskih punktova (v. Zubčić 2006: 108).

čakavskih ekavskih govora Labinštine i dala opis njihovih fonoloških i morfološkog sustava, na temelju cjelokupne prikupljene građe i njezine analize ponudila je i njihovu klasifikaciju u sustave nižega dijalektološkog ranga – podskupine govora. Polazišni je klasifikacijski kriterij pritom bio onaj akcenatski (prisutnost jednoakcenatskoga ili dvoakcenatskog sustava), a pridodani su i neki drugi fonološki i morfološki kriteriji (odraz stražnjega nazalnog vokala *ɔ, status fonema /*l̥*/, gramatički morfem za I jd. imeničkih riječi ž. r., provedba unifikacije na dočetu gramatičkoga morfema 3. l. mn. prezenta glagola), pomoću kojih su unutar labinske skupine govora, koju čini ukupno 58 mjesnih govora, definirane tri podskupine: južna, sjeverna i sjeveroistočna. Autorica je istraživanjem obuhvatila i govor Marića, koji je na temelju zabilježenih jezičnih osobitosti ubrojen u sjevernu podskupinu govora. Iako dosad već postoje određene spoznaje i opisi govora Marića, ovaj će završni rad ponuditi analizu značajki različitoga hijerarhijskoga ranga¹⁶, koja ranije nije postojala.

---

¹⁶ Odnosno popis i opis alijeteta i alteriteta na fonološkoj razini.

2. Alijeteti i alteriteti u govoru Marića

2.1. Razlikovni kriteriji u dijalektologiji

Dijalektologija je jezikoslovna grana koja se ponajprije bavi istraživanjem, opisivanjem, tumačenjem i rangiranjem jezičnih razlikovnosti među podsustavima istoga jezika.¹⁷ Prikazujući razlikovnosti unutar istog jezika, pridonosi boljem razumijevanju istosti njegovih sastavnica (Lukežić 1998: 12).

U unutarjezičnu razlikovnost ubrajaju se *alijeteti*, jezične činjenice koje su se razvile samo u određenu podsustavu ranga organskoga idioma, narječja ili dijalekta ili u određenome arealu, skupini organskih govora ili pojedinome organskome idiomu, te *alteriteti*, jezične jedinice koje su nazočne u mnogima, ali ne i svima idiomima i ne obilježavaju jezični sustav u cjelini (Lukežić 1998: 12). Dok je alijetetna značajka specifična za čitav određeni podsustav i samo je njegov unikatni jezični znak, alteritete karakteriziramo kao niže rangirane razlikovnosti jer se po njima ne može jednoznačno odrediti pripadnost određenomu apstraktnomu podsustavu sustava koji ih ima.¹⁸

Milan Moguš u monografiji *Čakavsko narječje: fonologija* navodi zamjenicu *ča* kao primjer leksema koji se javlja jedino u čakavskome narječju i čije je obilježje „drugost od više njih“ (Moguš 1977: 20). Spominje kasnije kako je definicije i termine *alijetet* i *alteritet* preuzeo od lingvisti Žarka Muljačića¹⁹ koji smatra da se svaki fonem nalazi u opoziciji sa svim homofunkcionalnim fonemima (i naziva ga alijetet), a ne samo s jednim fonemom (koji naziva alteritet).

U središnjem će dijelu ovoga rada, pod naslovom *Općečakavske jezične značajke najvišega razlikovnoga ranga*, biti prikazano sedam jezičnih značajki potvrđenih u govoru Marića koje se u dijalektologiji drže znakom pripadnosti

¹⁷ čijim je dijakronijskim i sinkronijskim prikazom zaokupljena u jednakoj mjeri.

¹⁸ Usp. Moguš 1977: 20, Lukežić 1998: 12-13.

¹⁹ V. Moguš 1977: 20.

čakavskome narječju onih konkretnih govora koji te činjenice imaju u svom sustavu.

Pod naslovom *Čakavske jezične značajke nižega razlikovnoga hijerarhijskoga ranga* bit će analizirane alteritetne značajke govora Marića u jedanaest točaka.

Valja još jednom istaknuti da će biti prikazane samo alijetetne i alteritetne značajke koje pripadaju razini fonologije, a da su izostavljene one morfološke jer bi to premašivalo okvire ovoga rada.

2.2. Općečakavske jezične značajke najvišega razlikovnog ranga

2.2.1. Zamjenica *čã/cã*²⁰

Zamjenica *čã*²¹ (< *čđ* < *čb*), nastala vokalizacijom poluglasa u slabu položaju, svojstvena je samo čakavskome narječju, zbog čega je ubrajamo u alijetete, odnosno u razlikovnosti najvišega ranga označavajući time „čistu drugost od svih drugih” (Moguš 1977: 13). U hrvatskom jeziku zamjenica *ča* javlja se u opoziciji s oblicima *kaj* u kajkavskom i *što* u štokavskom narječju. Pokriva značenje za 'neživo', a u govoru Marića javlja se u oblicima:

- odnosne zamjenice: *A za ubèt smo kũhali fũzi i sũgo òd kòkõši cã smo dõma imèli.*
- upitne zamjenice: *I, cã smo jòs? I cã smo dèlali?*
- neodređene zamjenice²²: *A pojãli su nji (...), kukõv potrs su pojãli, ili kedè je imèla cõ...*

U govoru Marića potvrđen je i veznik *aš* u značenju 'jer' koji je podrijetlom prilog-sraslica: **za+čb > za+čđ > zač > ač > aš/aś* u primjeru: „*Aś son zõbõla...*“ koji je dobiven naknadnim ispitivanjem. Valja primijetiti kako ispitanica ipak u većem broju primjera koristi veznik *jer*: „*Kãpiś, jer tõ se je cjènilo šãmo kòkõs...*“ ili „*Dõn prvo jer da hi je štõrila jòs mãlo prvo...*“, vjerojatno pod utjecajem standardnoga hrvatskoga jezika kojemu je izložena putem medija, ponajviše televizijskoga programa.

Razumije se, kad govorimo o čakavštini, onda u to narječje hrvatskoga jezika svrstavamo i čakavske govore. Kod čakavizma riječ je o tome da se umjesto *č* izgovara *c* (npr. *ca*), umjesto *s* i *š ś* (npr. *śešt* 'šest'), umjesto *z* i *ž ź* (npr. *koza* 'koza').²³ Valja primijetiti kako se u govoru Rine Miletić češće javlja čakavizirani oblik zamjenice *čã* (npr. „*sũgo òd kòkõši cã smo dõma imèli*“ ili

²⁰ U mjesnom govoru Marića *čã* alternira s *cã*. Ovaj je oblik zamjenice *čã* posljedica čakavizma, također alijetetne značajke čakavskoga narječja, o kojoj će više riječi biti u poglavlju 2.2.7.1. ovoga rada.

²¹ i njezini oblici *česa*, *zač*, *nač*, *poč* i dr.

²² U funkciji neodređene zamjenice za 'neživo' rabi se oblik *cõ*. Neodređena je zamjenica u mnogim sjevernočakavskim govorima naglašena dugim naglaskom, dok je upitna i odnosna naglašena kratkim (usp. Lukežić 2001: 23, 28, 32 i Nežić 2013: 38-39).

²³ O čakavizmu više u poglavlju 2.2.7.1. ovoga rada.

„*čà je bȳla mogùćnošć. I, čà smo jòš?*“), a samo se na jednom mjestu, u primjeru „*Jòš čà su mi onȳ kupȳli za ròđendan jȳman*“, spominje *ča*.

Kao potvrdu tome valja spomenuti istraživanje Ivane Nežić koja je u nekoliko labinskih govora zabilježila oblik zamjenice *ča* (u značenju i funkciji upitne i odnosne zamjenice za značenje 'neživo') koji alternira s *ca*. Takvo je stanje, osim u govoru Marića, potvrdila i u mjesnim govorima Kranjaca, Kunja, Plomina i Svetoga Martina.²⁴

2.2.2. Čakavska tendencija jake vokalnosti

Čakavska se tendencija jake vokalnosti očituje, osim u ostvaraju zamjenice *ča* (< *čð* < *čb*), i u drugim primjerima čakavskih nepreventivnih vokalizacija te u povećanom broju samoglasničkih fonema u odnosu na ishodišni sustav.²⁵

2.2.2.1. Čakavska nepreventivna vokalizacija slaboga poluglasa

Starohrvatski se poluglas imenuje terminom *šva*, a u latinici se bilježi grafijskim znakom /ð/. Nastao je vjerojatno u 10. stoljeću artikulacijskim objedinjavanjem dvaju praslavenskih poluglasova, jora /ь/ i jera /ъ/ (Lukežić 1998:16). Nedugo zatim reduciran je ili vokaliziran, ovisno o tome je li se nalazio u slabu ili jaku položaju. Te su dvije varijante nastale još krajem praslavenske epohe²⁶, a poznate su pod nazivom *slaba* i *jaka* varijanta. „Jaka se varijanta svakog ь i ъ razlikovala od slabe nesumnjivo većom energijom daha i artikulacije. To i jest razlog zašto u jakim pozicijama nije dolazilo do redukcije ь i ъ, nego do njihova prijelaza u drugi vokal. Valja (...) reći i to da su se slabe

²⁴ V. Nežić 2013: 38.

²⁵ V. Nežić 2013: 58.

²⁶ Iva Lukežić redukciju poluglasa ili njihova prijelaza preko fonema *šva* u puni samoglasnik pomiče u doba od sredine 11. st. ili početka 12. st. do pod konac 14. stoljeća, koje zove drugim razdobljem od doseljenja (Lukežić 1996: 226).

varijante nalazile: a) na kraju riječi i b) u slogu koji je bio ispred jake varijante ili bilo kojeg drugog vokala. Jake su varijante bile u ostalim pozicijama, tj. u slogu ispred slabih varijanata” (Moguš 1971: 48). Ponekad se umjesto redukcije provela vokalizacija kako bi se izbjeglo formiranje netipičnih suglasničkih skupina, što dokazuju primjeri *daska*, *magla*, *maša* i drugi.

Čakavske su pune vokalizacije „slaboga“ šva nepreventivne. U dijelu je primjera jednaka vokalizacija potvrđena i u nekim kajkavskim govorima (*meša*, *melin*, *pesa*) i u štokavskim govorima (*pasa*). Takve su potvrde zabilježene i u nekim slovenskim govorima, pa ih i J. Rigler navodi i za južnotranjske govore, a donose ih i rječnici slovenskoga jezika (*maša*, *malin*, *malinar* uz *mlin*, *mlinar*, *menoj*) (Vranić 2013: 303). No, zbog toga što se u čakavskim govorima *ǫ* „vokalizirao kudikamo više” (Moguš 2010: 52), određena je značajkom najvišega ranga toga narječja (Moguš 1977: 21). Osim ranije spomenute zamjenice *ča* kao najčešće potvrde, u govoru Marića javljaju se i sljedeći primjeri čakavske nepreventivne vokalizacije „slaboga“ šva:

2.2.2.2. Prijedlog *kǫdǣ

U govoru Marića prijedlog *kǫdǣ realizira se kao *kade* i *kede* (< *kǫdǣ* < *kǫdǣ), gdje osim ekavskoga ostvaraja jata u tvorbenom morfemu primjećujemo i čakavsku nepreventivnu punu vokalizaciju „slaboga“ šva u prvome slogu, što je jedan od mehanizama čakavske jake vokalnosti.²⁷ Ivana Nežić ističe kako je „u svim govorima Labinštine u prilogu u značenju ‘gdje’ (< *kǫdǣ) potvrđen vokal *e* na mjestu *ǫ“, odnosno može biti „zamijenjen dvojako: jednom s *e*, a drugi put s *a*“ (Nežić 2013: 38).

Kod ispitanice se u većem broju slučajeva javlja oblik *kade*, koji se samo ponekad modificira u *kede*: „*Tàčno oneište śmòkvi kadè śi tî potegnùla še...*“, „...*kadè je ònaj Ljûbo, kadè je òna ladònja bilà.*“ ili „*Vòšce śmo štàvili tu gòre kedè, puli Kròlić je bì prvo pût, śadà je śê žaraśćèno*“.

²⁷ najčešće vidljivog u zamjenici *ča*, o čemu je ranije bilo govora.

2.2.2.3. Odraz prijedloga *vð*

Prijedlog *vð*, koji je nastao kao rezultat vokalizacije poluglasa u „slabu“ položaju, u govoru Marića javlja se u četiri oblika: kao *va*, *o*, *u* i u reduciranome obliku. Ostvaruje se kao samostalna riječ i kao prefiks u složenicama. Potvrde oblika pronalazimo u sljedećim primjerima:

vð > *va*²⁸: **va** *Labîn*, **va** *vřte*, **va** *Frâncuške*; *väj*k, *Vuzòn*

vð > $\emptyset$: *stät se* (= ‘ustati se’), *ža pòć Labîn*

vð > *o*: *da šmo šlì o Labîn*, *dopèljali o kùću*

vð > *u*²⁹: *pomàlo u nèki magažîn*, *šlà u Püris*

U ogledu govora primjetno se izdvaja oblik *o* kao najčešće ostvareni, što ne čudi jer „osim lika *va* u labinskim je govorima ovjeren i prijedlog *o* u značenju 'u' koji je nastao, nakon prethodnoga produljenja vokala *a*, u labinskim govorima tipičnom zamjenom svakoga dugoga $\bar{a}$ > *o*, a izostavljeno je početno *v*“ (Nežić 2013: 41).

2.2.2.4. Ostali primjeri čakavske nepreventivne vokalizacije „slaboga“ poluglasa

U govoru Marića naknadnim su ispitivanjem ovjereni sljedeći primjeri koji potvrđuju ovu alijetetnu čakavsku značajku:

- imenica *màša*
- imenica *màlin*
- glagol *važgät*
- instrumental zamjenice *ja*: *mànon* (< *mðnojð* < *mъnojð*)

²⁸ Primjeri dobiveni naknadnim ispitivanjem.

²⁹ Odraz *vð* > *u* alteritetna je značajka koja će biti prikazana pod poglavljem 7.10. ovoga rada.

2.2.3. Povećan broj samoglasničkih fonema

Tendencija jake čakavske vokalnosti vidljiva je, osim u primjerima nepreventivnih vokalizacija „slaboga“ poluglasa, i u drugim primjerima iz kojih se u prvom redu izdvaja povećan broj samoglasničkih fonema u odnosu na ishodišni sustav.³⁰ Podrazumijeva se pod time pojava jednoga do triju sekundarno zatvorenih vokala, pojava kvalitativno izmijenjenih primarnih vokala te pojava dvaju ili triju sekundarnih diftonga.³¹

Govor Marića karakterizira peterovokalski sustav, odnosno vokali *a*, *e*, *i*, *o*, *u* i slogotvorno *r*. Iako zadatak ovoga završnoga rada nije bio potpun fonološki opis mjesnoga govora Marića, odnosno njegova vokalskoga sustava, u transkribiranom zapisu ogleđa govora zabilježeni su i glasovi posebna izgovora: [e] u primjerima *drêvo*, *šêš*, *lêt* (G mn.), [y] u primjerima *šÿt*, *pÿt*, *govorÿt*, [o] u primjerima *dôn*, *bôrba* i [ö] u primjerima *vôjska*, *tô* (A jd. s.), *klôdeš* (2. 1. jd. prez.)³² Prema ranijim istraživanjima³³, svi su ti glasovi isključivo na razini alofona, odnosno ostvaraja, no to ne umanjuje njihovu važnost i pojavu ovoga dijela tendencije jake čakavske vokalnosti u govoru Marića.

Iako u čakavsku jaku vokalnost ulazi pojava diftonga, koji se u čakavskom narječju „javljaju u svim kombinacijama od *ie* do *ou*“ (Moguš 1977: 25), isti nisu potvrđeni u govoru Marića. Slično je stanje i s pojavom popratnih vokala uz slogotvorne *ɾ* i *ʎ* – u pojedinim se čakavskim govorima ispred slogotvornih sonanta javlja popratni samoglasnik, ali ta pojava u govoru Marića nije potvrđena.³⁴

³⁰ V. Nežić 2103: 58.

³¹ V. Moguš 1977: 23 i Lukežić 2012: 285.

³² Slične primjere navodi i Nežić 2013: 60.

³³ V. Nežić 2013: 60.

³⁴ U čakavaca se vokalno *r* realizira nejednako: kao *r*, *ar*, *or*, *er* (v. Moguš 1977: 30-33). O statusu slogotvornoga sonanta */r/* u čakavskim ekavskim govorima v. Vranić 2005: 193-198.

Za govor Marića, kao i za ostale sjeverne i sjeveroistočne labinske govore, karakteristična je zamjena svakoga dugoga $\bar{a} > o$, što potvrđuju primjeri *zôbin* (1. l. jd. prez.), *plôća*, *stôra* (N jd. ž.).³⁵

2.2.4. Primjeri refleksa fonema /ɛ/ kao /a/ iza palatala

Artikulacija prednjega nazala *ɛ tijekom općeslavenskoga se razdoblja kretala u zoni vokala *a, *e, *i, a njegova je denazalizacija na većem dijelu zapadnoga južnoslavenskog područja provedena u 10. st. (Lukežić 2012: 131). Prijelaz $\epsilon > e$ potvrđen je u čakavskim, kajkavskim i zapadnoštokavskim organskim idiomima, dok se prijelaz $\epsilon > a$ „s odrazom starijega prijeglasa ϵ iza palatalnih suglasnika č, ž, š i protetskoga *j-“ (Lukežić 2012: 131) javlja samo u čakavskoj protojedinici, i to poglavito u otočkim čakavskim govorima. U govoru Marića prijelaz $\epsilon > a$ Ivana Nežić potvrdila je u primjeru *žajik*, dok je u svim ostalim primjerima zabilježila promjenu $\epsilon > e$: *jěsmik*, *jětra*, *děset*, *měšo*, *děvet*, *pět* i dr.³⁶ Naknadnim ispitivanjem obavjesnice Rine Miletić potvrdilo se upravo takvo stanje: prijelaz $\epsilon > e$ javlja se samo u primjeru *žajik*.³⁷

2.2.5. Dosljedni ekavski refleks jata

Kako je već prikazano u poglavlju o dosadašnjim istraživanjima, istraživači su labinske govore okarakterizirali kao čakavske ekavske govore.³⁸ Zabilježili su dosljednu zamjenu općeslavenskog jata vokalom *e* u svim položajima i kategorijama.

³⁵ Istu je zamjenu dugoga $\bar{a} > o$ u sjevernim i sjeveroistočnim labinskim govorima potvrdila Ivana Nežić 2013. godine (v. Nežić 2013: 139).

³⁶ V. Nežić 2013: 49-50. Autorica bilježi različitu akcentuaciju i ostvaraje primjera koji su neophodni pri bilježenju razlika među labinskim govorima. Međutim, za ovaj je rad relevantan samo prijelaz $\epsilon > a$ s odrazom starijega prijeglasa ϵ iza palatalnih suglasnika č, ž, š i protetskoga *j- u govoru Marića, pa se ostali primjeri zanemaruju.

³⁷ Protojezični i starojezični prednji nazalni samoglasnik ϵ u čakavskomu se narječju odrazio dvojako: kao *a* prema čakavskoj formuli (iza *j*, *č*, *ž* > *a*) te kao *e* u ostalim pozicijama (Moguš 1977: 35).

³⁸ Uz primjenu i niza drugih jezičnih kriterija (v. Nežić 2013: 112-113 i Vranić 2005).

Dosljednost ekavskoga odraza jata u govoru Marića potvrđena je ranijim istraživanjima³⁹:

- u korijenskim morfemima,
- u tvorbenim morfemima (u imenicama, infinitivnim osnovama glagola, prezentskim osnovama glagola, reliktu morfema duala i na dočetu priloga) te
- u gramatičkim morfemima (u DL jd. imenica ž. r., ličnih zamjenica i povratne zamjenice, u L jd. imenica m. i s. r., u DL jd. zamjenica, pridjeva i brojeva ž. r. prema nekadašnjoj imeničkoj deklinaciji, u GL mn. svih triju rodova riječi sa zamjениčkom deklinacijom, u I mn. svih triju rodova riječi sa zamjениčkom deklinacijom i u tvorbi komparativa).

Silvana Vranić govor Marića pribraja središnjem istarskom poddijalektu koji karakteriziraju veće inovacije u vokalnome i prozodijskome inventaru, a refleks jata je „sustavno ekavski u svim oblicima u kojima nije provedeno morfološko ujednačavanje“.⁴⁰ Zabilježen je i nevelik broj ikavizama u korijenskome morfemu, koji je u labinskim govorima mnogo manji nego u sjeveroistočnome istarskome poddijalektu.⁴¹

Tijekom ovoga istraživanja govora Marića zabilježen je velik broj primjera ekavskog odraza jata pa donosimo samo najfrekventnije primjere:

- ekavski odraz jata u korijenskom morfemu: *drêva*⁴² (G jd.), *lêt* (G mn.), *dèlo*, *dèlat*
- ekavski odraz jata u tvorbenom morfemu: *imèli* (pr. r. m. mn.), *imèla* (pr. r. ž. jd.), *imèt*; *dvêšto*, *dvê* (N ž. r.); *kadè/ kedè*

³⁹ Usp. Vranić 2005: 45-169, Nežić 2013: 43-48.

⁴⁰ Silvana Vranić navodi da se ponegdje u L jd. imenica s. r. i m. r. javlja /u/ (prema D jd. istih imenica) umjesto refleksa jata, a u L mn., paralelno s ekavskim refleksom jata, morfemi /u, /i/, /ah/ i /eh/ (Vranić 2005: 334-335).

⁴¹ V. Vranić 2005: 334-335.

⁴² Ekavski jat, kada je bio dug, mogao se ostvariti kao zatvoreni *ę* (više v. u poglavlju 2.2.3. ovoga rada).

- ekavski odraz jata u gramatičkom morfemu: *menè* (DL), *mojè* (D jd. ž. r.), *svojè* (D jd. ž. r.).⁴³

Kako je ranije napomenuto, i u labinskim govorima, pa tako i u govoru Marića, javljaju se tzv. stalni leksički ikavizmi⁴⁴ u korijenskom morfemu, odnosno određen broj leksema s ikavskim odrazom jata u korijenu poput *lĭjak*, *jimò* (1. l. mn. prez.), *Rikè* (G jd.), *zalĭvan* (1. l. jd. prez.).⁴⁵ I u tvorbenim su morfemima zabilježeni neki ikavizmi, i to u infinitivnim osnovama (*steplĭt*, *mĭslit*) te u prijedlogu *poli* 'kod' koji se u svim labinskim govorima ovjerava isključivo u tom obliku.⁴⁶ U gramatičkim morfemima u labinskim govorima ekavska je zamjena jata apsolutna.⁴⁷

2.2.6. Akcentuacija: stariji dvoakcenatski sustav

Akcentanski se sustavi u hrvatskoj dijalektologiji tradicionalno klasificiraju prema kriterijima koje je inaugurirao Milan Moguš, a koji uključuju inventar i distribuciju akcenatskih jedinica (Nežić 2013: 83). Alijetetna je čakavska značajka prisutnost u mjesnim govorima nekoga od sljedećih akcenatskih sustava: staroga troakcenatskoga sustava, starijega troakcenatskoga ili dvoakcenatskoga sustava, novijega troakcenatskoga ili dvoakcenatskoga sustava te novoga troakcenatskoga ili dvoakcenatskoga sustava.⁴⁸

Akcentuiranjem ogleđa govora zamijećena je pojava starijeg dvoakcenatskog sustava bez prednaglasnih i zanaglasnih duljina, što govor Marića povezuje s ostalim govorima sjeverne i sjeveroistočne podskupine

⁴³ U gramatičkim morfemima ekavski odraz jata javlja se u DL jd. imenica ž. r., ličnih zamjenica i povratne zamjenice, u L jd. imenica m. i s. r., u DL jd. zamjenica, pridjeva i brojeva ž. r. prema nekadašnjoj imeničkoj deklinaciji, u GL mn. svih triju rodova riječi sa zamjeničkom deklinacijom, u I mn. svih triju rodova riječi sa zamjeničkom deklinacijom i u tvorbi komparativa (Vranić 2005: 144-163).

⁴⁴ Zamjena općeslavenskog jata vokalom *i* u čakavskome narječju predstavlja alteritetnu značajku, o čemu više u sljedećem poglavlju.

⁴⁵ V. Nežić 2013: 44.

⁴⁶ V. Nežić 2013: 46.

⁴⁷ V. Vranić 2005: 160 i Nežić 2013: 49.

⁴⁸ V. Nežić 2013: 83-84.

labinskih govora.⁴⁹ Ova karakteristika čini ih različitim od središnjeg dijela istarskoga poddijalekta gdje se javlja stari troakcenatski sustav s prednaglasnim duljinama.⁵⁰ Vokali *e*, *i*, *o*, *u* u naglašenom položaju mogu biti kratki i dugi, a u nenaglašenom položaju samo kratki, dok vokal *a* i slogotvorno *r* i u naglašenom i u nenaglašenom položaju mogu biti samo kratki (Nežić 2013: 379).

Distribucija je svih triju prozodijskih jedinica (kratki (*ä*) i dugi akcent (*â*) te nenaglašena kračina *ǎ* koja se ostvaruje u slogu ispred i iza naglašenoga) u labinskim govorima s dvoakcenatskim sustavom slobodna: svaki se od njih može ostvariti u svakoj poziciji u riječi (Nežić 2013: 88). Potvrđeno je to i u govoru Marića ispitivanjem obavjesnice Rine Miletić.

Kratki naglasak na vokalu *a* zabilježen je u sljedećim primjerima:

- u početnom slogu: *rǎskrǎće* (A jd.), *sǎkega* (G jd. m.), *mǎkino* (A jd.), *zǎpišnik*, *pǎtila* (pr. r. ž. jd.), *prǎvila* (pr. r. ž. jd.), *mǎškaru* (A jd.)
- u središnjem slogu: *kolǎči* (G mn.), *prontǎli* (pr. r. m. mn.), *pijǎte* (L jd.), *kukǎle* (pr. r. ž. mn.), *pojǎle* (pr. r. ž. mn.), *širomǎščina*, *gimnǎžiju* (A jd.), *peljǎla* (pr. r. ž. jd.), *pyšǎla* (pr. r. ž. jd.), *držǎli* (pr. r. m. mn.), *pomǎlo*, *veštǎlju* (A jd.)
- u posljednjem slogu: *onegǎ* (G jd. m.), *moglǎ* (pr. r. ž. jd.), *jenǎ* (N jd. ž.), *decǎ*, *donešlǎ* (pr. r. ž. jd.), *šeštrǎ*.

Produženi naglasak na vokalu *a* potvrđen je u sljedećim primjerima: *šlǎvili* (pr. r. m. mn.), *zǎšpali* (pr. r. m. mn.); *kolǎči* (A mn.), *ilegǎlci* (N mn.); *četnǎjš*, *dvanǎjš*, *trinǎjš*, *petnǎjš*.⁵¹

Vokal *e* može nositi kratki i dugi naglasak na svim pozicijama u riječi:

⁴⁹ Dvoakcenatski sustav potvrđen je u Labinu, Marićima, Molim Goljima, Nedeščini, Plominu, Presici, Rapcu, Raši, Rependi, Snašićima, Svetom Martinu, Štrmcu, Vinežu, Zartinju i Županićima (usp. Nežić 2013: 87).

⁵⁰ O starom troakcenatskom sustavu v. Vranić 2005: 335-336.

⁵¹ Više o duljenju u slogu zatvorenu konsonantom u završnom slogu i duljenju u nefinalnom otvorenom slogu u labinskim govorima v. Nežić 2013: 92-93.

- u početnom slogu: *dělala* (pr. r. ž. jd.), *čekali* (pr. r. m. mn.), *šèdmega* (G jd. m.), *vrèmena* (N mn.), *bèšplatno*, *trèbalo* (pr. r. s. jd.); *nèmiga*, *pênziju* (A jd.), *Švètega* (G jd. m.), *trèbalo* (pr. r. s. jd.)
- u središnjem slogu: *imèli* (pr. r. m. mn.), *kašètica*, *kašnèje*, *štarèji*, *famèjica*, *padèli* (A mn.), *žgorèla* (pr. r. ž. jd.), *tinèlu* (L jd.), *škrpètah* (L mn.), *pakèti* (A mn.), *nèkada*, *štorèna* (pr. t. ž. r.), *nedèlji* (G jd.), *bragèši* (G mn.); *frižidèri* (G mn.), *kurjèra*, *Dvajšpèti* (A jd. m.), *opomènula* (pr. r. ž. jd.), *pamètneje*, *štipèndiju* (A jd.), *premèstila* (pr. r. ž. jd.), *kartotèku* (A jd.)
- u posljednjem slogu: *šezdešèt*, *kedè*, *menè* (D), *štronè* (L jd.), *pedešèt*; *imè* (pr. r. m. jd.).

Vokal *i* također je ostvaren na svakoj poziciji u riječi:

- u početnom slogu: *šìrota* (N jd. ž.), *štìmalo* (pr. r. s. jd.); *Lìnetu* (D jd.)
- u središnjem slogu: *tòliko*, *ubìli* (pr. r. m. mn.), *četìri* (N mn.), *zbudìle* (pr. r. ž. mn.), *kòliko*, *cimìtar*, *molìle* (pr. r. ž. mn.), *oženìli* (pr. r. m. mn.), *korìštit*, *hodìla* (pr. r. ž. jd.), *proknjìžit*, *kupìvala* (pr. r. ž. jd.), *otrocìce* (N mn.), *pašìvali* (pr. r. m. mn.), *jedìno*, *pokrìla* (pr. r. ž. jd.), *domìšin* (1. l. jd. prez.); *štarìnski*, *ražlìje* (3. l. jd. prez.), *provljìvala* (pr. r. ž. jd.), *dobìvala* (pr. r. ž. jd.), *rakumìvan* (1. l. jd. prez.), *kabìna*, *Marìja*, *Martìna* (G jd.)
- u posljednjem slogu: *poštolì* (N mn.), *donešlì* (pr. r. m. mn.); *Labìn* (A jd.), *magažìn* (A jd.).

Mnoštvo primjera dugog i kratkog vokala *o* pronalazimo na svim pozicijama u riječi:

- u početnom slogu: *štòrili* (pr. r. m. mn.), *kòkoši* (G jd.), *štòrila* (pr. r. ž. jd.), *vòdila* (pr. r. ž. jd.), *pòčela* (pr. r. ž. jd.), *pòrtila* (pr. r. ž. jd.), *òbavežno*, *mòrali* (pr. r. m. mn.), *gòvorin* (1. l. jd. prez.), *pòčela* (pr. r. ž. jd.); *kròštòli* (A mn.), *nòrmu* (A jd.), *mòralo* (pr. r. s. jd.), *bròjdah* (L mn.), *vòpila* (pr. r. ž. jd.), *mlòdica*
- u središnjem slogu: *takòva* (N jd. ž.), *upòžnali* (pr. r. m. mn.), *šubòti* (G jd.), *ladònja*, *obòšla* (pr. r. ž. jd.); *kukòvi* (N mn.), *miljòr*, *štòvòri* (G mn.), *domòće* (A mn.), *Dubròve* (L jd.), *talijònsku* (A jd.)
- u posljednjem slogu: *takò*, *nešmò* (1. l. mn. prez.), *jenò* (A jd. ž.), *kakò*; *ostò* (pr. r. m. jd.).

Isto je stanje zabilježeno i kod vokala *u*:

- u početnom slogu: *kùhali* (pr. r. m. mn.), *mùčili* (pr. r. m. mn.), *bùdite* (2. l. mn. imper.), *čùvajte* (2. l. mn. imper.); *ljùdi*, *pùpice* (A mn.), *čùvamo* (1. l. mn. prez.), *pùpicu* (A jd.), *hùda* (N jd. ž.), *nùtra*, *bùde* (3. l. jd. prez.)
- u središnjem slogu: *prebùkla* (pr. r. ž. jd.), *škùhali* (pr. r. m. mn.), *pokùsyt*, *mogùćnošt*, *krayùlji* (N mn.); *napùnila* (pr. r. ž. jd.)
- u posljednjem slogu: *mojemù* (L jd. m.), *jenù* (A jd. ž.), *njemù* (D jd. m.), *ženù* (A jd.); *onapùt*, *jedonpùt*, *nekipùt*.

Slogotvorno *r* je u svim pozicijama kratko – može biti nositeljem kratkoga naglaska ili nenaglašene kračine: *šr̀ce*, *pr̀vo*, *m̀rtvi* (N mn. m.), *k̀rpu* (A jd.); *cèrti* (N jd. m.), *cèrtega* (G jd. m.).⁵²

⁵² Pri ispitivanju obavjesnice nije zabilježen primjer s nenaglašenim *r*. Za detaljan opis dvoakcenatskog sustava gdje je zasebno prikazano i stanje u Marićima v. Nežić 2013: 130-147.

2.2.7. Pojave u konsonantizmu

2.2.7.1. Čakavizam

Čakavizmom se smatra specifično svođenje dvaju ili triju konsonantskih nizova na jedan: zamjena fonema /č/, /ž/, /š/ fonemima /c/, /z/, /s/ u prvom tipu te zamjena fonema /č/ fonemom /c/, fonema /ž/ i /z/ fonemom /z/ te fonema /š/ i /s/ fonemom /s/ u drugom tipu (Moguš 1977: 66). Ovi se tipovi nazivaju „klasičnim“ čakavizmom, ali postoje i njegove različite modifikacije. Radi se o značajci koja je isključivo čakavska i stoga ima alijetetni, najviši rang jezične razlikovnosti (Nežić 2013: 68).

Čakavski su (ili su to bili) mnogi čakavski govori od Visa na jugu do Istre na sjeveru, među ostalima Pag na Pagu, Molat na Molatu, Sestrunj, Ist i Silba. Čakavizam uočavamo i izvan čakavštine, u štokavskom Karlobagu i u dijelu štokavskoga Šibenika (Dolac) te u kajkavskom Prezidu u Gorskom kotaru (Lisac 2010: 123).

Ivana Nežić je 2013. godine dokazala da čakavizam u labinskim govorima nije uvijek istoga tipa i jednakoga intenziteta. U govoru Marića, pri ispitivanju starije generacije govornika, autorica bilježi zamjenu *ž* i *š* te *z* i *s* sa *z* i *s*.⁵³ Takvo stanje zabilježeno je i ispitivanjem obavjesnice Rine Miletić u primjerima *šèdan*, *škòlu* (A jd.), *šìrota* (N jd. ž.), *šìromàšćina*, *ràškršće* (A jd.), *šeždešèt*, odnosno *frižidèri* (G mn.), *fūzi* (N mn.), *brîzna* (N jd. ž.), *držàli* (pr. r. m. mn.), *zàmes* (2. l. jd. prez.), *zènška* (N jd. ž.), *žadùžen* (pr. t. m. jd.). Osim mijena vezanih uz glasove *s*, *š*, *z* i *ž*, u čakavizam se ubrajaju i promjene glasa *č*. Ivana Nežić je u labinskim govorima zamijetila različite statuse fonema /č/, preciznije, u mjesnim govorima Kranjaca, Kunja, Svetog Martina, Plomina, Marića i Trgeta zabilježene su alternacije *č* i *c*, pri čemu „u mlađih se govornika *č* češće čuva, a kod starijih se češće zamjenjuje s *c*“ (Nežić 2013: 70). U govoru Marića pronalazimo sljedeće primjere u kojima se fonem /č/ zamjenjuje fonemom /c/:

⁵³ V. Nežić 2013: 68-77.

cà, *recên* (1. 1. jd. prez.), *otrocìce* (N mn.), *recè* (3. 1. jd. prez.), ali su mnogobrojniji oni u kojima se fonem /č/ čuva: *čâ*, *kolàci* (A mn.), *čòvla* (G jd.), *četrnájs*, *mùčili* (pr. r. m. mn.), *čûvamo* (1. 1. mn. prez.), *pòčela* (pr. r. ž. jd.), *četìri* (N mn.). Vidljivo je, iz svega predstavljenoga, da u govoru Marića i kod starijih generacija polako slabi intenzitet čakavizma, što ne umanjuje važnost ove jezične osobitosti kao dijela identiteta govornika labinskih govora.

2.2.7.2. Slabljenja šumnika na dočetu zatvorena sloga

U praslavenskom je jeziku uspostavljen zakon otvorenih slogova, po kojemu je svaki slog u riječi morao završavati samoglasnikom. Ta je naslijeđena zakonitost nastavljena u svakoj kontinuantu praslavenskoj jezika, pa tako i u hrvatskome jeziku (Lukežić 1998: 38).

Eliminacijom poluglasa iz fonološkoga sustava hrvatskoga jezika u razdoblju između 12. i 14. stoljeća dokida se praslavenska jezična zakonitost o obvezatnosti svakoga sloga da postane otvorenim. Konzervativizam čakavskoga sustava vidljiv je pri tome što teže prihvaća jezične inovacije od ostalih podsustava hrvatskoga jezika, odnosno u dubinskoj strukturi sustav se opire zatvorenim slogovima, što se očituje djelovanjem dvaju mehanizama za eliminaciju napetosti u slogovima zatvorenim najnapetijim šumnim suglasnicima (Lukežić 1998: 39). Prvi mehanizam, svojstven samo nekim čakavskim dijalektima, podrazumijeva duljenje samoglasnika i realizaciju dugog akcenta na produljenu samoglasniku.⁵⁴ Drugi je način slabljenje napetosti šumnika⁵⁵, afrikata i okluziva, koji zatvaraju slog. Ono se može očitovati na nekoliko stupnjeva:

⁵⁴ V. Lukežić 1998: 39-40.

⁵⁵ Slabljenje napetosti šumnika u čakavskome narječju pokušalo se protumačiti tzv. teorijom lakšeg izgovora (M. Hraste i B. Finka ovu pojavu objašnjavaju kao „težnju za izbjegavanjem konsonantskih skupina teških za izgovor“ (Moguš 1977: 85)), no ta je objašnjenja opovrgnuo Milan Moguš koji uzrok takvih pojava pronalazi u strukturi čakavskoga sloga: „napetost je najjača na početku sloga i slabi prema vrhu i kraju“, a čakavci „odmah nakon vrha, dakle nakon vokala, zatvaraju slog plućima ili ustima“ (Moguš 1977: 85-86). Prekidom izdisajne

- na istome stupnju unutar kategorije šumnika, zamjenom najnapetijih afrikata ili okluziva manje napetim frikativnim šumnicima
- za jedan, dva ili tri stupnja, zamjenom afrikata ili okluziva sonantima različite artikulacijske težine te
- potpunom redukcijom afrikata ili okluziva koji zatvaraju slog.⁵⁶

U govoru Marića zamjenu afrikate frikativom uočavamo u primjerima *màška* (< *maška* < *mačka*), *mùś* (< *muś* < *muž*), *mùški* (< *muški*), *nìś* (< *niś* < *nič* < **ničb*) i *aś* (< *aš* < *ač* < **zač* < **začb*), zamjenu okluziva frikativom u primjeru *Bôh* (< *Bog*), zamjenu okluziva sonantom u primjerima *dvàjset* (< *dvadeset*), 2. 1. jd. imper. *hôj* (< *hod* < *hodə* < *hodi*), 3. 1. jd. imper. *hòmo* (< *hodmo* < *hodəmo* < *hodimo*) te potpunu redukciju okluziva u primjerima *jenà* i *jenò* (< *jedna*, *jedno*).

2.2.7.3. Redukcija dočelnoga slogovnoga /l/

Dočetno slogovno /l/ (< *lə* < *lb*, *lb*) nalazilo se na dočetu finalnoga sloga u imenica, pridjeva, priloga i prijedloga, na dočetu jednine m. r. glagolskoga pridjeva radnoga te na dočetu medijalnoga sloga imenica, pridjeva, priloga i glagola (Vranić 2005: 241). U sustavima hrvatskoga jezika razvoj ove jedinice nije jednolik: on može pripadati jezičnim značajkama najvišega razlikovnoga ranga, ali i jezičnim značajkama nižega razlikovnoga ranga.

U labinskim je govorima prisutna polarizacija realizacije dočelnoga slogovnog /l/ ovisno o kategoriji u kojoj se ono nalazi. Kao alijetetna značajka, u

---

energije dolazi do redukcije završnog, postvokalnog konsonanta. Zbog zamijećenih nedostataka, teoriju je modificirala i dopunila Iva Lukežić (Lukežić 1998: 38-40).

⁵⁶ V. Lukežić 1998: 39-40.

govoru Marića⁵⁷ završno *je* /l/ reducirano samo u jednini m. r. glagolskoga pridjeva radnoga u svim primjerima: *pàda, govori, hodi, plaćiva, ùmra, žapeljô, só, rëka*.⁵⁸

2.2.7.4. Prijelaz /d'/ u /j/ i nepostojanje skupine /žž/

Konsonantski inventar govora Marića pokazuje izostanak afrikate *d'* kao sekundarnog odraza praslavenske jotacije dentala *d*. Naime, praslavenska konsonantska skupina */dj/ i starohrvatska konsonantska skupina */døj/⁵⁹ dale su *j* u primjerima *mèja, mlàji, ròjena* (pr. t. ž. jd.), *mlàjega* (G jd. m.), odnosno metatiziranu skupinu *jz* u primjerima *grôjze i grôjza* (G jd.). Stoga je pojava praslavenskoga *d'* danas prisutna samo u primljenica (najčešće iz talijanskog jezika).⁶⁰ Takvo stanje zabilježila je Ivana Nežić 2013. godine i u ostalim labinskim govorima.⁶¹

⁵⁷ Ne samo u govoru Marića, već i u svim labinskim govorima (usp. Nežić 2013: 80-81).

⁵⁸ Kao alteritetna značajka, na završetku unutrašnjeg sloga i na kraju riječi u imenica, završno slogovno /l/ je neizmijenjeno. V. poglavlje 7.11.

⁵⁹ *d iza frikativa *z u skupini *zdj > **žd'*.

⁶⁰ O revitalizaciji praslavenskoga *d'* v. Lukežić 2012: 43, 188.

⁶¹ V. Nežić 2013: 66- 67.

2.3. Čakavske jezične značajke nižega razlikovnog hierarhijskoga ranga

2.3.1. Rotacizam u prezentskoj osnovi glagola *moći* (*moren*)

Rotacizam je, prema R. Simeonu, promjena nekih intervokalnih suglasnika u *r*, npr. *more* : *mere* : *može* (Simeon 1969: 319). Ta se jezična značajka javlja u čakavskome i kajkavskome narječju te nekim štokavskim govorima (Lisac 2003: 34). U mjesnome govoru Marića potvrđena je zamjena suglasnika *ž* > *r* u paradigmi praslavenskoga glagola *mogti (*moren*, *moreš*, *more*, *moremo*, *morete*, *moru*): „Aj, *dòma ležìn i ne mòren mēdigu*“ ili „*Ne mòren rēc da sòn imèla žìvot lēp.*“

2.3.2. Stara konsonantska skupina *čr*

Praslavenska konsonantska skupina *čr* zadržala se u neizmijenjenu obliku u čakavskome i kajkavskome narječju (Lončarić 1996: 94) te u reliktima u štokavskim dijalektima (Lisac 2003: 33, 53). U mjesnome govoru Marića ta je praslavenska suglasnička skupina potvrđena u primjerima: *črñ* (koji alternira s *cñ*), *črni*, *črv*, *črvìć*, *črěsnja* (koji alternira s *crěsnja*).⁶² Dokaz je to slabljenja intenziteta čakavizma u ovome mjesnome govoru, koji je 2013. godine uočila Ivana Nežić primjećujući da „alterniraju primjeri s *č* i s *c*, ali u mlađih se govornika *č* češće čuva, a kod starijih se češće zamjenjuje s *c*“ (Nežić 2013: 70).⁶³

2.3.3. Konsonantske skupine *šk*, *šp*, *št* u primljenica

Suglasničke skupine *šk*, *šp* i *št* (proizašle iz stranih skupina *sk*, *sp*, *st*) javljaju se u govoru Marića u nizu primljenica, uglavnom romanizama: *bàšta* ('dosta'), *štùpido* ('glupan'), *maněštra* ('gusta juha od povrća'), *věštàlja* ('haljina'),

⁶² Primjeri dobiveni naknadnim ispitivanjem obavjesnice.

⁶³ Više o čakavizmu u govoru Marića v. u poglavlju 2.2.7.1. ovoga rada.

bištèka ('odrezak'), *rôšpita* (N jd. ž.; 'zla'), *škôrnje* (N mn.; 'čizme'), *škanjèti* (N mn.; 'drvene klupice bez naslona'), *škrpèti* (N mn.; 'vrsta obuće kućne izrade'), *škòda* ('šteta'), *škužôj* (2. l. jd. imper.; 'oprosti'). Isto je potvrdio i Milan Moguš još 1977. godine kada je na čakavskom tlu zabilježio konsonantski skup *št* „koji se razvio ili od staroga skupa *čt* (npr. *pošten*) ili od skupa *st* u posuđenicama (npr. *štajon*), a slično spomenutom prijelazu nastaju u posuđenicama skupovi *šk* < *sk* i *šp* < *sp*“ (Moguš 1977: 83).

2.3.4. Fonetska neutralizacija /m/ > /n/ na dočetu relacijskoga morfema

Fonetska neutralizacija, prijelaz završnoga *m* > *n*, pojava je koja karakterizira sve sustave duž jadranske obale i pripada tzv. *adrijatizmima* (Brozović 1988: 84). Prisutna je i u, primjerice, zapadnomu, ikavskomu, dijalektu štokavskoga narječja (Lisac 2003: 54). U govoru Marića fonetska neutralizacija *m* > *n* provodi se u nastavcima promjenjivih riječi, i to u

- 1. jd. prezenta glagola (*jîman*, *rakumîvan*, *mòran*, *zàmen*, *mòren*, *śon*),
- u I jd. imenica i imeničkih riječi m. i s. roda, kao i u I jd. prve zamjениčke sklonidbe (*vôžon*, *bônnon*, *nan*, *mànon*)⁶⁴,
- u D mn. imeničkih riječi svih triju rodova (*ženôn*, *sînon*)⁶⁵ te
- na dočetu nepromjenjivih riječi (*śèdan*).

2.3.5. Redukcija *v* na početku suglasničke skupine

U hrvatskome se jeziku na nekoliko načina priječi uspostava atipičnih suglasničkih skupina na početku sloga. Jedan je od takvih mehanizama, karakterističan za dio kajkavskih govora, prijelaz inicijalnoga sonanta u šumnik, što se odnosi samo na strukture s prvim članom sonantom /v/, koji ima

⁶⁴ U ogledu govora nije zabilježen primjer za L jd. imeničkih riječi m. i s. roda u kojoj također može biti ovjerena zamjena *m* > *n*.

⁶⁵ Primjeri dobiveni naknadnim ispitivanjem obavjesnice.

moгуćnost artikulacijskoga prijelaza u sonant /f/.⁶⁶ Drugi je mehanizam potpuna vokalizacija inicijalnog sonanta kao prvoga člana atipične skupine, u kojem se sonant /v/ realizira kao vokal /u/. Treći je način zamjena mjesta inicijalnoga sonanta i sljedećega šumnika u slijedu, tipičan za govore štokavskoga i dio čakavskoga narječja. Kao četvrti mehanizam, koji je moguć u kajkavskim i u sjevernočakavskim starinačkim govorima, javlja se redukcija inicijalnoga sonanta, čime se eliminira prvi član atipične skupine, npr. /vbk/ > */vək/ > */vk/ > /k/ (Lukežić 1998: 90-91). U govoru Marića javljaju se sljedeći primjeri redukcija sonanta /v/ ispred šumnika:

- /vbs/ > */vəs/ > */vs/ > /s/: *ših* (G mn.), *šejno*, *še* (A jd. s.), *šin* (I jd.), *sa* (N jd. ž.), *šaki* (N jd. m.), *šakakov* (N jd. m.), *šakako*
- /vbz/ > */vəz/ > */vz/ > /z/: *žames* (2. l. jd. prez.), *žame* (3. l. jd. prez.), *želi* (pr. r. m .mn.), *žela* (pr. r. ž. jd.), *žamì* (2. l. jd. imper.)
- /vbč/ > */vəč/ > */vč/ > /č/: *čera*.

2.3.6. Izjednačenje prijedloga iz i s > z

Govori u sjevernočakavskom arealu imaju jedinstven prijedlog /z/, nastao stapanjem oblika i značenja triju prijedloga ishodišnog jezika: /izb/ > /izə/, /vy/ > /vi/ i /sb/ > /sə/ (Lukežić 1998: 108). U govoru Marića taj prijedlog zbog svojih svojstava šumnoga suglasnika podliježe glasovnim mijenama kojima u govoru inače podliježe suglasnik /z/ (npr. asimilacija po zvučnosti ili mjestu tvorbe⁶⁷). Zabilježen je u primjerima I jd. gdje funkcionira kao samostalan prijedlog: *ž bônôn*, *ž biciklètu*, *ž jènu krpu*, *ž vòzon* ili kao prefiks: *žore* (3. l. jd. prez.), *žgorèla* (pr. r. ž. jd.).

⁶⁶ V. Lukežić 1998: 90.

⁶⁷ V. Lukežić 1998: 108-109.

2.3.7. Zatvaranje kratkoga o pred akcentom⁶⁸

Središtem se ove pojave smatraju istarski govori, ali joj je porijeklo istroromansko. Uslijed nje djelomično se ili sustavno primarno kratki (ili pokraćeni) vokal *o*, uglavnom u prednaglasnom položaju, zamjenjuje vokalom *u* (Nežić 2013: 63). Potvrde ove značajke pronađene su u govoru Marića u primjerima *uštàlo* (pr. r. s. jd.), *uštât* i *ubèt*.

2.3.8. Redukcija sonanta *v* pred slogotvornim *r* ili sonantom *r*

Ograničenje distribucije fonema *v* ispred suglasničkog ili slogotvornog *r*, ako pred njim stoji kakav drugi suglasnik⁶⁹, ovjereno je u govoru Marića: *štòrila* (pr. r. ž. jd.), *třdo*, *četřti* (N jd. m.).⁷⁰ Pojava se vjerojatno ima pripisati posebnim distribucijskim ograničenjima za sonante, koja mogu vrijediti za ograničen korpus sustava kakvi su sustavi u određenu arealu (Lukežić 1998: 101).

2.3.9. Ikavski odraz jata

Osim dosljednog ekavskog odraza jata kao alijetetne značajke, u govoru Marića javljaju se ikavizmi u korijenskim (*lijak*, *jimò* (1. l. mn. prez.), *Rikè* (L jd.), *zalîvan* (1. l. jd. prez.))⁷¹ i tvorbenim morfemima (i to u infinitivnim osnovama (*steplît*, *mîslit*) te u prijedlogu *poli* 'kod' koji se u svim labinskim govorima ovjerava isključivo u tom obliku) kao alteritetna značajka.⁷²

⁶⁸ Ova pojava smatra se alteritetnom jer je razvijena u dijelovima svih hrvatskih podsustava, pa i u nekim dijalektima drugih jezika (usp. Nežić 2013:63).

⁶⁹ Riječ je o pojednostavljivanju suglasničke skupine u kojoj se suglasnik *v*, koji zatvara unutrašnji slog, reducira.

⁷⁰ Primjeri dobiveni naknadnim ispitivanjem obavjesnice.

⁷¹ V. Nežić 2013: 44.

⁷² V. Nežić 2013: 46.

2.3.10. Odraz prijedloga *vð* kao *u*

Kako je navedeno u potpoglavlju 6.2.3., starojezični prijedlog **vb > vð* u mjesnome govoru Marića ponekad se, kada dolazi kao samostalan prijedlog, ostvaruje kao *u*: *u něki magažîn, slà u Pùriš, u kukôven tinèlu*, što je alteritetna značajka ovoga mjesnoga govora i ubraja se u čakavske jezične značajke nižega razlikovnoga hijerarhijskoga ranga.

2.3.11. Neizmijenjeno dočetno slogovno /l/

Kao alteritetna značajka, na završetku unutrašnjeg sloga završno slogovno /l/ je neizmijenjeno⁷³: *telcì* (N mn.), *kolcì* (N mn.), *bôlan*. Takvo je i kad se nađe na kraju riječi u imenica: *sôl*, *vôl*, *postôl*, i pridjeva u jednini muškoga roda: *debêl*, *gôl*.⁷⁴

⁷³ Usp. Vranić 2005: 243-244.

⁷⁴ Kao alijetna značajka, završno je /l/ reducirano u jednini m. r. glagolskoga pridjeva radnoga (v. poglavlje 2.2.7.3. ovoga rada).

3. Zaključak

Na temelju prikupljene građe i njezine analize potvrđena je klasifikacija govora Marića kao dijela čakavskoga ekavskoga dijalekta, odnosno kao dijela sjeverne podskupine labinskih ekavskih govora, koja je utvrđena tijekom ranijih istraživanja (v. primjerice Vranić 2005, Zubčić 2006, Nežić 2013). U govoru Marića potvrđeno je sedam jezičnih značajki najvišega razlikovnoga ranga (alijeteta) te jedanaest jezičnih značajki nižega razlikovnoga hijerarhijskoga ranga (alteriteta).

Izdvojivši općečakavske jezične značajke najvišega razlikovnoga ranga na fonološkoj razini, poput zamjenice *ča*, čakavske tendencije jake vokalnosti, dosljednog ekavskog odraza jata i uporabe starijeg dvoakcenatskog sustava, potvrđena je podudarnost ovoga govora s dijelovima ostalih sustava čakavskoga ekavskoga dijalekta.

Zamjenica *ča* ($\langle \check{c}\hat{o} \langle \check{c}b \rangle$), koja pokriva značenje za 'neživo', u govoru Marića javlja se u oblicima odnosne, upitne i neodređene zamjenice. Čakavska se tendencija jake vokalnosti očituje, osim u ostvaraju zamjenice *ča*, i u drugim primjerima čakavskih nepreventivnih vokalizacija te u povećanom broju samoglasničkih fonema u odnosu na ishodišni sustav.

U govoru Marića prijelaz $\epsilon > a$ potvrđen je samo u primjeru *žajik*, dok je u svim ostalim primjerima zabilježena promjena $\epsilon > e$.

Dosljedan ekavski odraz jata, koji se javlja u govoru Marića, zabilježen je u velikom broju primjera u korijenskom, tvorbenom i gramatičkom morfemu. Ipak, u govoru Marića javljaju se i tzv. stalni leksički ikavizmi u korijenskom morfemu, odnosno u tvorbenom morfemu, a koji se pribrajaju alteritetnim jezičnim značajkama.

Još jedna važna alijetetna značajka govora Marića je cakavizam, odnosno prisutnost zamjene *ž* i *š* te *z* i *s* sa *ž* i *š*. U mjesnome govoru Marića zabilježene

su i alternacije *č* i *c*, ali su mnogobrojniji primjeri u kojima se fonem /č/ čuva. Vidljivo je kod ispitanice da polako slabi intenzitet cakavizma, što ne umanjuje važnost ove jezične osobitosti kao dijela identiteta govornika labinskih govora.

Eliminaciju napetosti u slogovima zatvorenim najnapetijim šumnim suglasnicima uočavamo u govoru Marića pri zamjeni afrikate frikativom, okluziva frikativom, okluziva sonantom te potpunoj redukciji okluziva.

Lako vidljiva alijetetna značajka u govoru Marića je reducirano završno /l/ i to samo u jednini m. r. glagolskoga pridjeva radnoga. Za konsonantizam ne manje važna alijetetna značajka je i ostvaraj praslavenske konsonantske skupine */dj/ i starohrvatske konsonantske skupine */daj/ koje su u govoru Marića zabilježene kao *j*, a potvrđena je i metatizirana skupina *jz*.

Od čakavskih jezičnih značajki nižega razlikovnoga hijerarhijskoga ranga valja izdvojiti pojavu rotacizma u paradigmi praslavenskoga glagola **mogni* (*moren, moreš, more, moremo, morete, moru*), zadržanu praslavensku konsonantsku skupinu *čr* (uz alternaciju s *cr* u dijelu primjera, koja se javlja kao posljedica cakavizma), fonetsku neutralizaciju *m > n* zabilježenu u imenica, zamjenica, pridjeva, glagola i brojeva te pojavu konsonantskih skupina *šk, šp i št* u primljenica. U govoru Marića javljaju se i primjeri redukcija sonanta /v/ ispred šumnika: /vbs/ > */vəs/ > */vs/ > /s/, /vbz/ > */vəz/ > */vz/ > /z/ i /vč/ > */vəč/ > */vč/ > /č/ te izjednačenje prijedloga *iz i s > z*. Zabilježeno je i zatvaranje kratkoga *o* pred akcentom pri čemu se djelomično ili sustavno primarno kratki (ili pokraćeni) vokal *o*, uglavnom u prednaglasnom položaju, zamjenjuje vokalom *u*.

Ovime su postignuti ciljevi i ispunjeni zadaci predviđeni završnim radom iz područja dijalektologije. Istraživanje započeto na izbornom kolegiju *Dijalektologija hrvatskoga jezika: terenska istraživanja* snimanjem oglada govora i transkripcijom toga zvučnog zapisa nastavilo se izdvajanjem fonoloških alijeteta i alteriteta govora Marića i time postalo zaokružena cjelina. Za potpun

opis govora Marića valjalo bi temeljito analizirati i opisati velik dio njegova fonološkog sustava, a sigurno bi zanimljive rezultate dalo i proučavanje sintakse i leksika, što ostaje zadatkom za buduća istraživanja i radove.

4. Sažetak

U radu se na temelju provedenoga istraživanja prikazuju fonološke alijetetne i alteritetne značajke mjesnoga govora Marića na Labinštini. Ranijim je istraživanjima dokazana pripadnost govora Marića čakavskom ekavskom dijalektu i njegovu središnjem istarskom poddijalektu, kao i labinskoj skupini govora, a u ovom se radu to potvrđuje prikazom i opisom *alijeteta* i *alteriteta* kao činjenica različitoga razlikovnoga ranga u navedenom mjesnom govoru.

Ključne riječi: čakavsko narječje, ekavski dijalekt, labinska skupina govora, sjeverna podskupina labinskih govora, mjesni govor Marića, alijeteti, alteriteti

Summary

The paper presents *alieté* and *altérité* of the local speech of Marići. The earlier analysis improves that local speech of Marići belongs to the central Istrian subdialect of the Ekavian-čakavian dialect and is a part of Labin group of idioms, which was also proved in this paper by displaying and describing *alieté* and *altérité* as the facts of different distinctive rank.

Key words: Chakavian group of dialects, Ekavian dialect, Labin group of idioms, Northern Labin subgroup of idioms, local speech of Marići, *alieté*, *altérité*

5. Literatura

Belić, A. Izveštaj Državnom Savetu o pribiranju dijalektološke građe, potpomognutom sredstvima iz „Velimirijanuma“, *Godišnjak SKA*, 26, 221-259.

Brozović, D. *Čakavsko narječje*. U: Brozović, Dalibor – Pavle Ivić *Jezik srpskohrvatski/ hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, 1988.

Finka, B., *Čakavsko narječje*, Čakavska rič I, Split, 11-71, 1971.

Lisac, J. *Hrvatski dijalekti i jezična povijest*, Zagreb : Matica hrvatska, 1996.

Lisac, J. *Hrvatska dijalektologija 1., Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*, Zagreb : Golden marketing – Tehnička knjiga, 2003.

Lisac, J. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb : Golden marketing – Tehnička knjiga, 2009.

Lisac, J. Leksik otoka Ista. *Čakavska rič : Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*, Vol.XXXVIII, 1-2, 2010.

Lukežić, I. *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*. Rijeka : Izdavački centar Rijeka, 1990.

Lukežić, I.. *Govori Klane i Studene*. Crikvenica : Libellus, 1998.

Lukežić, I. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija*. Rijeka : Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobinšćine, 2012.

Małecki, M. *Cakawizm z uwzględnieniem zjawisk podobnych*. Krakow : Prace komisji językowej, 14, Polska Akademia umiejętności, 1929.

Małecki, M. Slavenski govori u Istri, *Jadranski kalendar*, 23-26, 1935.

Małecki, M. *Slavenski govori u Istri*. Rijeka : HFD, 2002.

Milevoj, M. *Gonan po nase : rječnik labinske čakavice*. Labin : Mathias Flacius, 2006.

Milevoj, M. *Vadin po nase : rječnik labinske čakavice*. Labin : Mathias Flacius, 2016.

Moguš, M. O jedinstvu čakavske akcentuacije, *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 12, 7-12., 1971.

Moguš, M. *Čakavsko narječje : fonologija*. Zagreb : Školska knjiga, 1977.

Nežić, I. *Fonologija i morfologija čakavskih ekavskih govora Labinštine*. / doktorska disertacija. Rijeka : Filozofski fakultet, 2013.

Ribarić, J. Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri, *Srpski dijalektološki zbornik*, 9, 1-207, 1949.

Simeon, R. *Enciklopedijski rječnik lingvističkog nazivlja, P-Ž*. Zagreb : Matica hrvatska, 1969.

Vranić, S. Realizacija finalnoga slogovnoga /l/ u govorima čakavskoga narječja, *Hrvati i Mađari u svjetlu prožimanja kultura i jezika, priopćenja hrvatskih sekcija III. međunarodnog slavističkog skupa pod naslovom "Teorija i praksa nastave slavenskih jezika"*, *Bibliotheca Croatica Hungariae*, 2, 275-291, 1997.

Vranić, S. *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*. Rijeka : Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za kroatistiku, 2005.

Vranić, S. Pripadnost govora Račica čakavskomu ikavsko-ekavskomu dijalektu. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 18, 301-318, 2013.

Zubčić, S. *Akcentatski tipovi imenica i glagola u sjeverozapadnim čakavskim govorima (sinkronijski i dijakronijski aspekt)* / doktorska disertacija. Rijeka : Filozofski fakultet, 2006.

<http://www.istarski-rjecnik.com/>, 27.7.2016.

<http://www.sv-nedelja.hr/hrv/default.asp?m=2>, 17.8.2016.

<http://www.lokalnahrvatska.hr/naselja.php?p=1444>, 22.8.2016.

<http://www.sv-nedelja.hr/hrv/default.asp?m=23>, 28.8.2016.

6. Prilozi

6.1. Transkripcija ogleđa govora Marića

Na Božić smo šlāvili... po štarīnski. Prkè p̄rvo ni bilo tōliko ni kolāci ni onegā. Štōrili smo blyncì... Vjêcito še dēla ti blyncì. Āli ku nē krōstōli takō da bũde mǎlo više čō „pražnički“. A za ubèt smo kũhali fũzi i sũgo òd kòkōšì cǎ smo dōma imēli. Kǎpiš, jer tō še je cjēnilo šāmo kòkōš, kǎd sũ bili blāgdani smo ubĩli. I bilo nan je za četiri pũti štōrīt sũgo. (...) P̄rvi dōn smo ubĩli i prontāli da še mǎlo k̄řf ražlĩje, da rē vōnka. I frižidēri nešmō imēli, je bilā na pijāte i takō. Štōrili smo četiri pũti sũgo. Mĩ smo bile šamo trĩ, Nēla i jǎ i mǎma, otāc mi je ũmra o vōjške. I smo štōrili tĩ fũzi, tũ i tǎmo kapũs smo škũhali ānke nēki pũti. Cǎ je bila mogũcnoš. I, cǎ smo jōš? Ku je mǎma čō slā dēlat dōle, kukōvi kolāci, nēmiga da smo mogle špāt. Šmo še žbudĩle i pōkle na škōlu slē i kukāle kadā ēe mǎma tō štōryt, za pokũsyt. Brĩzna šĩrota onā je sē tō na škrivēc dēlala, na škrivēc da ne bimo mĩ vȳdēle jer bimo mĩ pojāle bile. (...)

Dēlala je dōn p̄rvo... Dōn p̄rvo jer da hi je štōrila jōš mǎlo p̄rvo bi še bilo sē pojālo. I onapūt... Širomāšcina je bilā, dvō pũta hi nĩ moglā dēlat, je imēla šāmo mĩcu pēnziju i dōkle smo bile mĩ òbē dvē vēle. I takō. Kǎd mi je otāc ũmra, šon imēla šēs lēt, (...) Nēla je imēla trĩ i je bilo kǎko i šedā. Kōko i šedā o vōjške, pōkle trĩ lēta, kōliko šo ga dopeljāli, jenā takōva kašētica je bilā. Nĩkat tō ne žōbin. Brĩzna mojā māt, kōliko je pātala. Nĩsu ga dopeljāli o kũcu nego drĩto od Labinā na rǎškršce, tǎmo smo čekali, puli Mǎrić na one rǎškršce i na cimĩtar tũ kašēticu bēlu popeljāli. Štrāsno nan je bilo, menē još dōn danās šĩrce bōlĩ. Jōko mi je bilo tēško. I cǎ da ti jōš recēn. Bĩle smo šĩromāhe dōšta. (...) Kakō je nōna Ljũba provljĩvala, tokō je i njē bilo. Prkè je i onā šākega provāla. Kalānice nešmō imēli, vōdu od kōla smo nošili, kǎd je pāda dōš, smo molĩle Bōga da pāda dōš i onapūt šĩ napũnila kōkōf vašēl dōma i imēla. Pōkle kāt smo še vēc oženĩli, šezdešēt i p̄rve šon še oženĩla, i vēc onapūt smo štōrili kalānicu. I pōkle nan je bilo lǎylje. Āli od kalānice ku nan je kĩ dō, tō smo šāmo za pȳt držāli, da še mōre korištit vōda za pȳt, a od kōla nan je bilo za rōbu prāt. Prāli smo rōbu na

cabriće: dàska i limôš. Takò smo se mûčili. Nêla je štõrila škõlu, onà je bila mào dälje – je štõrila gimnàžiju, a jà nesõn storÿla nånke do šèdmega ràzreda. (...) Jà son hodila poli Bõrbić, još je bila škõla. Põkle kašnèje je bilo u Martînski jer pòkle je bilo mænje decè pa se je šè šküpa prehÿtilo. Kurjêra je peljåla, je bila do Švêtega Martîna. A Nêla je hodila Labîn, je dobîvala stîpëndiju, a jà son slà na dèlo od četnájš lêt. Põstu son nošila od Kråpna o Råšo i pòkle pomålo u nêki magazîn son se premêstila pa mi je bilo lèpo. Kåd prîdo ljûdi, dvê ... dvê tõ, zåmes dvõ çovla ili kõlîko, põl kîli i takò... Mèni je bilo stvårno lèpo. Pà smo bili slî, jer je tõ bî ùgljenokõp põt kõvõ, pa smo slî Labîn na Pjacål, tåmo son dèlala o kancelàrije. Tåmo son dèlala, prîmke son záprÿmala i pyšåla na måkino i šè ca je trèbalo, i zápisnik i õnõ. Pa son se bila veç navådila. Kåd je tõ prîšlo zåkon da mõraš põç, kõko kåd je Mîlka slà u Püris dèlat, i onapût son mõrala põç o Dvajspèti Måj. Tåmo su se dèlale tè pûpice, šili tè håljinice. (...) Nî mi baš jõko hodÿlo jer ìpak kåd sí starèji ne mõreš ti sÿt, a onî su šì dèlali na nõrmu i tõ je trèbalo brzîne. Dèlala son tåmo jèno sèdan lêt. I pa son slà o TePeËš, tåmo son ne znõn kõlîko bilà, fõrsi dvê, trî lèta. I tåmo mi je ånke bilo lèpo, tåmo son još najbõlju plõcu imèla, kåd son tåmo dèlala. Tåmo son võdila kartotèku, ånke mi je bilo lèpo. Jer vîše tõ bilo kao kancelàrijsko dèlo. Jer kõlîko kî zåme, najprvo õnî prîdu z bõnon, tõ su bili kao bèci - bõni. I onõlyko kõlyko su zèli, jà son mõrala proknjÿzit, i uštålo hi je jõs tõlîko i tõlîko, kåd se dèla inventår, mõralo je byt - šè štîmat. I aku nî štîmalo, šèf je iskõ puli rådnikah nåka storî još kukõf bõn jer ku nê, bi võn odgovåra da nan fåli. Ùglavno, bili smo slõzni ko jenà famèjica. (...) Šu dèlali jèno četiri mûski i jà - pèt. Ko jenà famèjica smo bili. Våjka su mi za rõðendan kupÿli, i våjka son reklå nemõjte baš ..., kupÿte mi padèli. Šlà son jedonpût o Nåma, son slà glèdat jenù padèlu, ma jõs je jîman tåmo. Jenõ son hÿtila ça prkè mi je zgorèla, a dvê su... Jõs ça su mi õnî kupÿli za rõðendan jîman. Må çun hi mõrat hÿtit prkè sat šåki pût põdu pa pûkne onà zmånta.

Åli stvårno su mi bili dobrî õni mûski. Åli våjka son nèsto njin storÿla, vinà son njin zèla od dõmi za pÿt. I bili su mi dobrî. Štvårno son imèla lèpi žìvot. Måma

je bilà mûsna. Nan je škùhala jěš, šmo držàli kràvu, vòšce šmo imèli. Vòšce šmo štàvili tu gòre kedè, puli Kròlić je bì prvo pût, šadà je sê žarašćèno. Tàmo šon hi zàjno o štròn, jà šon slà onapût dòma, a onì po štrònè, po pùten i tàmò na Žigòčici. Nànke nešòn prišla dòma vèc me jenà žènška prišla iskàt. Ma ne menè, nègo màmu. Dà ku cemo vòšce držàt, nèka hi čùvamo. A cà, decà šon bilà, šon se màlo zaigràla i frmàla kedè. Kòliko je vòpila, štòra je bila ròspita onakò, ni nji bìlo drògo i bàšta da redù na njèno. A pojàli su nji (...), kukòv potrš su pojàli, ili kedè je imèla cò... Kumpìr nešò jàli jer ni nji odgovàralo. Àli kapùz, bròska kedè je imèla- tò bi nji bìli sê pojàli. I imèla je pràvo, àli takòv ti je žìvot i bàšta. I pòkle màma je opomèнула vājka „Rìna, bùdite pamètneje, čùvajte blògo, zamì šì kòkòf librèt za čítat.“ Ili ku nê, nèka šì zàmen, vājka je kupìvala ròbu u kukòven tinèlu, nèka rakumìvan, da šon vèc vèla pòčela. I takò šon dèlala, i bòh.

I kàd šon imèla četrnájš lèt, šon slà pomàlo na dèlo. Ža na dèlo ni bìlo poštoì. Kàd je pàda dòš, o škòrnjah šon pòrtila od dòmi, nekipùt bi mi korjèra ùšla. Bìle su korjère od drèva, znòš? Takò od drèva, klùpi kàko onì... Kao škanjèti su bìlè nùtra za sedèt i od sprèda je bila kabìna, ko kamiòn. Necipùt šmo žàšpali, šon slà hòdec do Puštića i pòkle dòle po štrònè i o Kràpan. Àj, o tèh škòrnjicah kàko jèna šìrota. Ili ku ne škrpèti, škrpèti po štarinšku. Najvìše o škrpètah šon hodìla na dèlo. Žnòš kòkò šon bìla šìrota. A màma je imèla jòko mìcu penziju, nič. Àli šadà vìdin jà kòkò dāvaju šìn pakèti, šìn ròbu nòsi, mi nešmò nič dobivàli. Jedonpùt je mój bòrba Šìpe rèka „Ma cà tò ni tāj zàkon za ših sèjno? Mòja šeštrà nìkat nič ne dobìva.“, tèmù ka je bì zadùžen. I onapùt nan je donèša jènu kòžu: „Marìja, skužòj, àli situàcija je takòva, bèci je màlo. Ti ìmaš vèle otrocìce i cès držàt kòžu zavèžanu, i cès je pomùs i ce baren mlikà imèt za pýt decà.“ A tà vrājza kožà, sè je poprekidàla (...) i sèjno je pòrtila na škòdu. I tò šmo je držàli dòšta vrèmena, àli... žìvot nì bì làki. Mlòdica šon pòčela byt. Kàd vèc ìmaš dvanájš- trinájš lèt, da cès čuvàt vòšce i kòži. Àli takòva su bìla vrèmena. Ne mòren rèc da šon imèla žìvot lèp. Pòkle je Lìno priša šmo škùpa dèlali o magazìne i ondè šmo se upòznali, màlo takò, onakò i onapùt šon pòčela hodýt o

tânac kâd smo počeli ɔnò. Štvârno mi je bî, cjêli žìvot mi je bî dõbar. Nìkat u žìvotu mi nî rëka nânke vlašìcića, ili štùpido ili cõ takò... Ma prè dõbar. Jà ga še miljõri pûti domÿšlin, kakò je bi dõbar.

Tânac je bî puli Šnâšici ili Švêtega Martîna. (...) Na nôgi, na nôgi. Ah, poli cimõtara me je bîlo štrõh kâd smo pašivali, a njemù je bîlo normâlno jer ɔnì su tàmo še igrâli poli cimõtara vâjka. Je rëka: „Ma këga ìmaš štrõha, nèce mrtvi prît, nè.“, vâjk je govori. Àli menè ni bîlo ùgodno. Ìli ku ne kâd nešmò poli cimõtara, smo šlì prëko kršîna puli bõrbetoveh brõjdah i võn je sò za dõma po prëko, nî hodì po ašvâlte. Nî bîlo veturah. Jedîno biciklëtu, võn je hojevò ž biciklëtu, a (...) smo imèli bèšplatno, võznu kârtu. Kâd je bî ùgljenokõp, sê je plaçiva, ni trebalo plaçivat kao sedà. Š jène štvõri je bîlo lëpo jer nî še sê plaçivalo i ɔnò.

Ža Vužõn smo štõrili blyncì, õbavežno smo štõrili blyncì, àli ne takõve kakò jà, nègo s fëcu, lëpo s fëcu umëšis kao krùh. Pa klõdeš(...) na pëçicu je kladivala jènu padëlu pa je pokrila tõ, tõ tësto je pokrila ž jènu křpu da še mâlò štëpli i tõ še je dîglo, do vrh padëli je prišlo. I pòkle õnò je dëlala: nùtre je štàvila çà je imèla, šmòkvi ca še je... nèkada še je sušÿlo šmòkvi domõce, i klàla je papìr od jâvorinke pa jènu šmòkvu, papìr od jâvorinke pa šmòkvu. Tàčno onešite šmòkvi kadè šì tî potegnùla še, jõš jedõn bõkõn žida mi je pàlo sedà od ɔnëga, sòn zõbìla Klàudiu rëc nèka mi tõ popràvi ...

Tõ je jõš prèd dvësto lët. Tà kùca je štorëna... õd štõ i pedesët do dvësto, a šàki pût kât prìde onašta pišat ɔnà recè „Kõliko lët ima tà kùca?“ Jà gõvorin: „Õd štõ i pedesët do dvësto, mánje nî.“ Ma je reklà „Ma ɔnì su nan reklì da mòramo pÿsät štõ.“ „Da bi bìla štõ – sòn reklà – ne bî bìli ti židi gõbašto vëc onapût še bìlo dëlali.“ (...) Pà smo mu mòrali jëš kupivat pà võn je ùmra pòkle kvarnõr i pëte. Bõrba nan gâ je žapeljõ na cimõtãr ž võzon, ž võzon tëga nõneta. I pà je uštàla ta nõna, a hùda je bilà. Ku nešmò je na vrëme donešlì i ùlje i cùkar, smo li mî, decà, imèli, àli za nju je trebalo bÿt. Jõko je bìla mòja màma mušna. Vâjk je mušàla, tìha je bìla. (...) Lìpo mi prìde mìlo kòkò je pàtila. I cà smo dëlali? Ža

Vuzòn smo òpet cò takò stòryli, fùzi i sùgo. Väjka takò, prèko sùbòti, nedèlji, väjka se nèšto mälò bølje škùhalo, a kròž drùgi dnèvi smo kùhali manèštru. Cä smo imèli. Pazùla smo imèli, na Dubròve smo švásta imèli, sèga po vrte: kumpìra, cèli voš kumpìra smo dopeljälì, àli pòkle son se bìla oženìla, znòš, mùs je dèla s traktòron. Onapùt smo imèli sèga (...) dok ši mòrala čekàt da ti kî zòre. Žtò se mijòr pùti domišin na Lînetu, da je vòn žìv, da ne mòran čekàt za pòc Labîn. Tèško mi je i šadà hodýt mèdigu i sè. Aj, dòma ležìn i ne mòren mèdigu. Tèški žìvot. A, vi ne znòte nänke da šte žìvi, decà. (...)

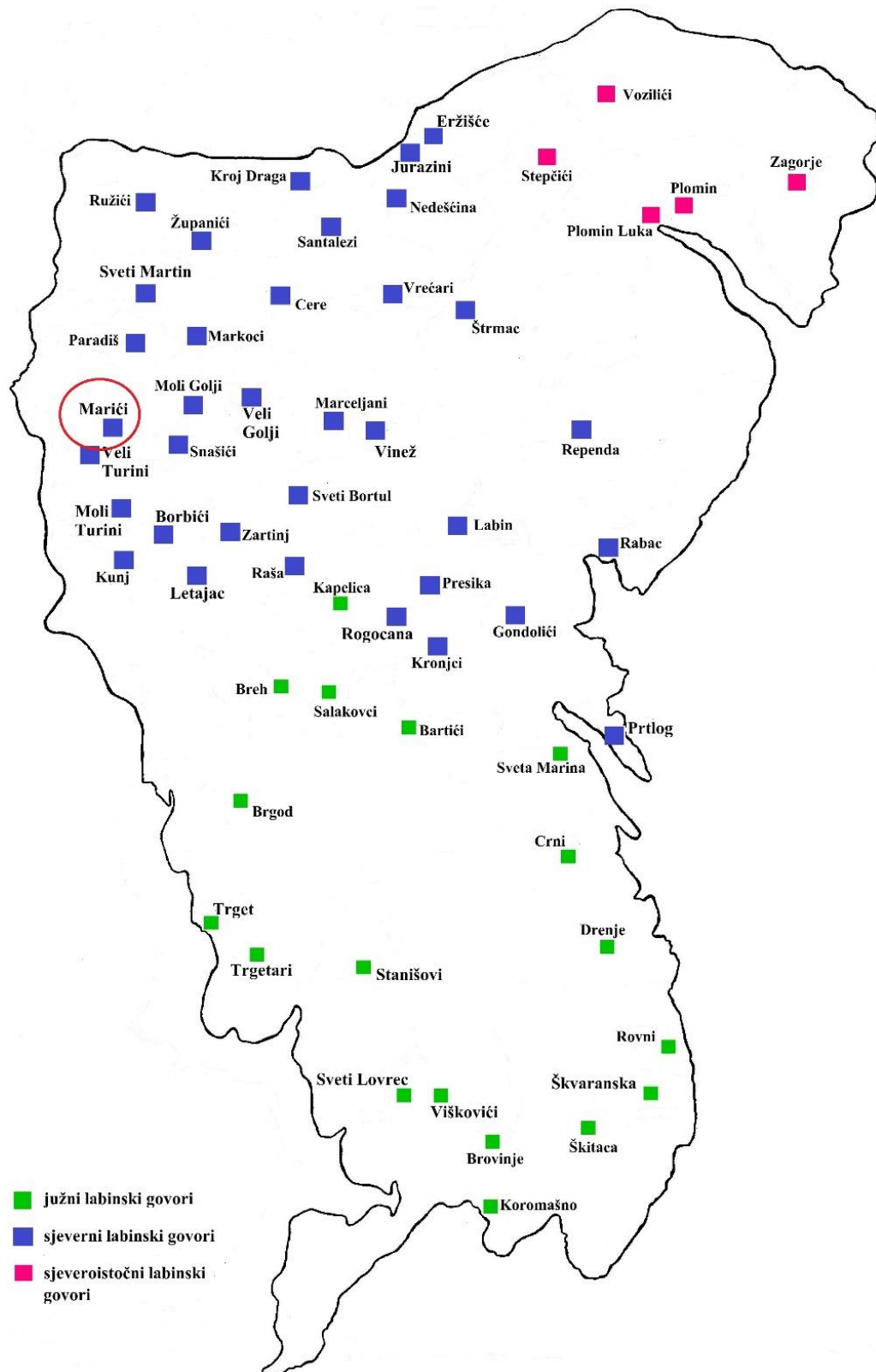
A ròbö sú mi donešlì väjka takò nèki bòrbe ot Frànçuške, sät cú prit i decà vällja jer nî ni o Frànçuške više glätko. Šadà cú prit, cú zèt tu kampànju. Fòrsi, a pìtaj Bòga cà ce mi uštät (...) Àli stvårno käd sú prišli takò vïdet ši, jer òna od Frànčìci je bilà mu, ot tèga bòrbeta, ta bòrba je bì mojemù ocù brät. (...) Vòn je sò jòš dvajstiprvega lèta o tù Frànçušku jer onapùt se je hodýlo o talijònsku vòjskò. Tà bòrba je sò o tù Frànçušku, kao cà se šada bežì, kao ilegálcì. I tàmo se zapòšli, tàmo se je oženì, àli je dopeljò ženù ot tùda, tù ot Frànčìci, žájno dvè kùci dälje, kadè je ònaj Ljùbo, kadè je òna ladònja bilà. I kät sú prišli vÿdet, onà, ženà, više je pridìvala tàmo puli tìh Frànčìci, väjka mi je donešlà veštälju za Nèlu i veštälju za (...) Kakò je moglà, nèki pùt ni moglà veštälju usìjenu, onapùt je donešlà ròbö pa nèka ši usìjemo. Bìlo je mälò težlje za usýt jer je trèbalo plotýt ki ce ti je stòryt. (...) Mòja šeštrà je bølje pašàla. Jà son kupýla mešo za Lînetu stòryt sùgo ili bištèku, a mòja màt: „Aj, cà ceš hèi mojà, Nèla nìma bèci, ònì sàmo vòkole hòdiju“, je reklà „ma mòren ti tò mešo zèt da stòryn Nèle mälò kumpìra i mèšo?“ A mòj Lîno ni nìkat niš rèka. A nešòn mu ni prävila sàki pùt. Onà je hodýla väjka vòkole, kàko i šadà mlodi, a jà nešòn nìkat hodýla vòkole dälje Švètega Martìna. (...) Labîn son imèla fòrsi dvajsti lèt käd son pòcela hodyt takò da smo šlì o Labîn o tånac ili o (...). Vèc onapùt son bilà mälò zrelèja, mälò više kàpila. A cà ceš kät son petnájš lèt son bìla decà. Na dèlo, a òpet kät son prišla dòma bin se bìla igràla. Tèški žìvot smo imèli. (...) Pùpu smo ši stòrili ot křpah, nùtra smo stävili za glòvò jenò, pà smo stòrili tèlo pà smo rùki ànke takò napùnili s nèken drùgen, nèken... Nì bìlo vâti i ònegà. A vùnu smo

änke klodivali, vünu jer smo imëli vôsce. I pûpicu, i storyt njin bragësi i takò, tô je bëlo za cùrice, smo bële obë dvë. A onà je vājka hodyla vòkole po selè, takò ot kùci do kùci. Kadà još su bële krayülji, (...) onà ni nänke spola, onà se jütro stàla, se prebükla, si je stävila jënu mäškaru ku je stòrila öd kartõna i pòrtila po seh tëh seläh, obòsla za jòja. Onà je pünu bòrsu jòj donešla.

6.2. Dijalektološka karta⁷⁵

⁷⁵ Karta je preuzeta iz Nežić, I. *Fonologija i morfologija čakavskih ekavskih govora Labinštine*, str. 476.